

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2019

Eva Mauerová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

Reflexe Napoleonova tažení do Ruska v literatuře

Bakalářská práce

Autorka: Eva Mauerová
Studijní program: B7507 / Specializace v pedagogice (Bc. učitelství)
Studijní obor: 7507R / Bc. učitelství - všeobecný základ
7507R060 / Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
7507R030 / Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Sommer
Oponentka práce: Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Eva Mauerová
Studium:	P16P0117
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Reflexe Napoleonova tažení do Ruska v literatuře
Název bakalářské práce AJ:	The Reflection of Napoleon's Russian Campaign in Literature

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá reflexí Napoleonova tažení do Ruska v ruské umělecké literatuře. Cílem bakalářské práce je poukázat na rozdílné interpretace průběhu a důsledků války s Napoleonem u různých autorů.

VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TÉRA. Dějiny Ruska. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 499 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2. Marie-Pierre Reyová. Tragické tažení 1812: Napoleonův vpád do Ruska v novém světle. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2013, 382 s. ISBN 978-80-7306-552-2. KŠICOVÁ, Danuše. Ruská literatura 19. a začátku 20. století v českých překladech: kapitoly z dějin literárních vztahů. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 310 s.

Garantující pracoviště: Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Sommer

Oponent: Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne...

Poděkování

Ráda bych poděkovala mému vedoucímu práce Mgr. Jaroslavu Sommerovi za odborné vedení, za rady a ochotu pomoci při zpracování této práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá reflexí Napoleonova tažení do Ruska v ruské umělecké literatuře. V práci je analyzováno několik děl od různých ruských autorů. Autoři v těchto dílech odrážejí dobu před válkou s Napoleonem, během války i po ní. Cílem bakalářské práce je poukázat na rozdílné interpretace průběhu a důsledků války s Napoleonem u různých ruských autorů.

MAUEROVÁ, Eva. Reflexe Napoleonova tažení v literatuře. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 47 s. Bakalářská práce

Klíčová slova: napoleonské války, ruská literatura, Napoleon, borodinská bitva

Annotation

This bachelor thesis deals with the reflection of Napoleon's campaign to Russia in Russian art literature. Thesis analyzes several works of art by various Russian writers. The authors in these works reflect the period before, during and after Napoleonic War. The thesis' goal is to point out different interpretations of the course and consequences of the war with Napoleon by various Russian authors

MAUEROVÁ, Eva. The Reflection of Napoleon's Russian Campaign in Literature. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 47 pp. Bachelor Degree Thesis.

Keywords: Napoleon wars, Russian literature, Napoleon, Battle of Borodino

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními, a habilitačními pracemi na UHK)

Datum:.....

Podpis studentky:.....

Obsah

1	Úvod	10
2	Bezprostřední reakce na Napoleonovo tažení	11
2.1	Выздоровление (1807)	11
2.2	К Дашкову (1813)	11
2.3	Певец во стане русских воинов (1813).....	12
3	Reflexe Napoleonova tažení v literatuře s odstupem času	14
3.1	Рославлев, или Русские в 1812 году (1831)	14
3.2	Рославлев (1831).....	14
3.3	Borodino (1837)	16
3.4	Lovcovy zápisky (1852).....	16
3.5	Vojna a mír (1863–1869)	17
4	Reflexe Napoleonova tažení v ruské literatuře 20. století.....	29
4.1	Bagration (1942-1943)	29
4.2	Dostaveničko s Bonapartem (1983)	39
5	Závěr.....	44
6	Seznam použité literatury	46

1 Úvod

Rusko vyšlo z napoleonských válek jako evropská velmoc a do jisté míry v něm panoval „syndrom vítězství“. (Vydra, Řoutil, Komendová, Hloušková, Téra, 2017, s. 169-170) Ruská mládež, která byla velmi vlastenecky naladěna, se v bitvách a vojenských táborech střetávala se statečností a smrtí. Po válkách ruská společnost zesílila a zmužněla. Při zahraničních taženích mohli vzdělaní důstojníci porovnávat život na Západě s absolutistickým Ruskem, které mělo zaostalý nevolnický venkov. Mladí lidé po návratu z války toužili žít a angažovat se ve společenských aktivitách, které se týkaly svobody. Postupně docházeli k přesvědčení, že je nutné odstranit samoděržaví a nevolnictví, a tím postupovat k demokracii. (Jehlička, 54-55, 2006)

Car se však svému lidu neodvděčil za jeho vlastenecké činy reformami pro zrušení nevolnictví a poskytnutím ústavy. Naopak od této myšlenky rychle upustil, což vyvolalo ve společnosti silné deziluze. (Reyová, 2012, s. 304)

Samotné události, které se odehrály roku 1812, neměly žádný negativní vliv na frankofilii ruských elit. Sám Kutuzov cara vyzval, aby bylo znovu otevřeno Francouzské divadlo v Petrohradě a o zachování francouzského jazyka. (Reyová, 2012, s. 304)

Bakalářská práce se zabývá reflexí Napoleonova tažení do Ruska v ruské umělecké literatuře. Díla s napoleonovskou tematikou vznikaly už v době, kdy Napoleon zahájil své tažení po Evropě a poté do Ruska. Přímou reakci na Napoleonovo tažení psali většinou autoři během tohoto tažení nebo hned krátce po něm. I po skončení Napoleonovy invaze se s odstupem času během 19. a 20 století autoři vraceli ve své tvorbě k napoleonským válkám.

Otázkou je, co jednotlivé autory přivádělo k reflexi tohoto období ve svých dílech. Cílem bakalářské práce je poukázat na rozdíly interpretace průběhu války s Napoleonem a její důsledky v umělecké ruské literatuře od různých ruských autorů.

2 Bezprostřední reakce na Napoleonovo tažení

V období Napoleonova tažení nebo těsně po něm vznikaly hlavně básně nebo ódy. Jednalo se o kratší literární útvary, na jejichž vytvoření autoři nepotřebovali tolik času a které se dobře šířily ve společnosti. Autoři těchto básní se většinou sami účastnili bitev proti Napoleonovi a přímo na ně reagovali.

2.1 Выздоровление (1807)

V knize *Ruská literatura 19. století* se autoři zmiňují o Konstantinu Nikolajeviči Baťuškově (1787 - 1855) a o jedné z jeho prvních básní, která nese název *Uzdravení (Выздоровление, 1807)*. Dle autorů v této básni Baťuškov popisuje svá těžká zranění, která utrpěl během napoleonských válek. (Jehlička a kolek., 1987, s. 39)

Baťuškov zde popisuje beznadějnost. Přirovnává svůj život v nemoci ke konvalince, která kloní hlavu a vadne pod srpem žence, tak jako on čeká na předčasný konec. „*Как ландыш под серпом убийственным жнеца склоняет голову и вянет, // так я в болезни ждал безвременно конца и думал: парки час настанет*“ (Золотая поэзия, © 2007-2019, [on-line])

Dále se tu autor zmiňuje o další osobě. Nejspíš o dívce, ke které chová hluboký cit. Ona mu opět vrátí život, díky vášni, která ho znovu přivolá z kraje temnoty. „*И вздохи страстные, у сила милых слов // Меня из области печали – // От Окровых полей, от Леты берегов - // Для сладострасрия призвали. // Ты снова жизнь даешь: (...)*“ (Золотая поэзия, © 2007-2019, [on-line])

2.2 К Дашкову (1813)

Autoři knihy *Ruská literatura 19. století* poukazují na vlasteneckou válku 1812, která se stala Baťuškově inspirací k vytvoření velké historickofilozofické elegii *K Daškovu (К Дашкову, 1813)* o požáru Moskvy. (Jehlička a kol., 1987, s. 39)

Tato báseň je vyobrazením neštěstí a utrpení ruského lidu, který zapaluje Moskvu před napoleonskými vojsky. „*Мой друг! я видел море зла // И неба мстительного кары: // Врагов неустовых дела, // Войну и гибельны пожары*“ (Золотая поэзия, © 2007-2019, [on-line]) Zmiňuje zde matky, které byly vyhnány z rodné vlasti, a jejich pocitu. „*Я видел бледных матерей, // Из милой родины изгнанных! // Я на распутье видел их, // Как, к персям чад прижав грудных, // Они в*

отчаяньи рыдали, // И с новым трепетом взирали, // На небо рдяное кругом.“ (Золотая поэзия, © 2007-2019, [on-line]) Objevuje se obraz zpusťosené Moskvy. „*Бродил в Москве опустошенной, // Среди развалин и могил: (...).*“ (Золотая поэзия, © 2007-2019) Znovu zde autor opěvuje Moskvu. „*Москва, отчизны край златой! (...)// И жизнь, и к родине любовь: (...).*“ (Золотая поэзия, © 2007-2019, [on-line])

2.3 Певец во стане русских воинов (1813)

Autorem této básně je Vasilij Andrejevič Žukovskij (1783-1852). Autoři Jehlička a kol. popisují Žukovského jako zakladatele romantismu v ruské literatuře a největšího básníka počátku 19. století. (Jehlička a kol., 1987, s. 40)

V knize *Ruská klasická literatura* považují autoři Žukovského vlastenecké romantické hymny, za žánrově ojedinělé. Dále poukazují na silné prostoupení starobyle národních a hrdinsko-folklorních prvků, které se v těchto hymnách objevují. (Parolek, Honzík, s. 50, 1977)

Ve *Slovníku ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů* se píše: „*Popularitu a oficiální přízeň mu vynesla vlastenecká báseň Pevce vo staně russkich voinov (1812, Pěvec v ležení ruských vojinů), napsaná v době kulminujícího ruského vlastenectví za války s Napoleonem: (...).*“ (Pospíšil, 2001, s. 654).

V ní Žukovskij oslavuje hrdiny borodinské bitvy, které se sám roku 1812 zúčastnil jako domobranec. Jehlička a kol. tvrdí, že tato óda mu přinesla popularitu a přízeň dvora. (Jehlička a kol., 1987, s. 40)

Autoři knihy *Ruská klasická literatura* dále upozorňují na Žukovského všeobecné patriotické nadšení, které mělo také velký podíl na vytvoření tohoto díla. (Parolek, Honzík, 1977, s. 50)

V knize *Ruská moderní literatura 1890-2000* se autor zmiňuje, že po návratu z armády, ve které Žukovskij působil během napoleonských válek, působil jako vychovatel a domácí učitel carské rodiny. (Hrala, 2007, s. 44)

V básni se objevují pěvec a vojáci. Pěvec vede hlavní monolog a vojáci ho doplňují opakováním většinou posledních čtyř veršů pěvcovy sloky. Pěvec v básni pozvedá jedenáctkrát číši a provolává slávu caru, generálům a válečníkům. Opěvuje jejich činy. „*Сей кубок чадам древних лет! // Вам слава, наши деды! // Друзья, уже могущих нет: // Уж нет вождей победы: // Их дома вихор разметал: // Их гробы срыли плуги: // И пламень ржавчины сожрал // Их шлемы и кольчуги: // Но дух*

отцов воскрес в сынах:// Их поприще пред нами...// Мы там найдем их славный прах// С их славными делами.“ (Интернет Библиотека Алексея Комарова, ©1996-2019, [on-line]).

Autor v básni oslavuje vojevůdce, jako jsou například Suvorov, Jermolov, Rajeuskij, Konovnicyn, Platov, Voroncov, Kulněv, Kutajsov, atd.. Celou sloku tu má věnovanou i kníže Bagration. *„И ты...и ты, Багратион?// Вотще друзей молитвы,// Вотще их плач... во гробе он,// Добыча лютой битвы.// Еще дружин надежда в нем:// Все нит:// с одра восстанет:// И робко шепнет враг с врагом:// «У вы нам! Скоро грянет»:// А он... навеки взор смежил,// Решитель бранных споров, Он в область храбрых воспарил,// К тебе, отец Суворов.*“ (Интернет Библиотека Алексея Комарова, ©1996-2019, [on-line])

3 Reflexe Napoleonova tažení v literatuře s odstupem času

Po skončení napoleonských válek začali autoři toto období zobrazovat v rozsáhlejších literárních útvarech. Jednalo se ve většině případů o několika set stránkové romány, ale také i o kratší povídky. V některých z těchto útvarů se téma Napoleonova tažení prolíná s jinou dějovou linií, v jiných se zase hlavní dějová linie odehrává na pozadí Napoleonských válek.

3.1 Рославлев, или Русские в 1812 году (1831)

Книга, která pojednává o Napoleonově tažení, je román s názvem *Рославлев, или Русские в 1812 году*. Román napsal v roce 1831 ruský spisovatel Michail Zagoskin.

Děj románu se odehrává během vlastenecké války v roce 1812. Je založen na tragickém vztahu mezi ruským důstojníkem Vladimírem Roslavlevem a jeho nevěstou Polinou. (БигЛиба, ©2019, [on-line])

Děj začíná na konci května roku 1812. V románu je popisován vpád francouzských vojsk na ruské území, jejich přibližování k Moskvě a nakonec i jejich následný ústup z Moskvy. Všechny tyto historické události jsou doplňovány příběhem Vladimíra Roslavleva a Poliny Lidiny, kterou Roslavlev miluje. Ona je však zamilovaná do jiného muže. Když je válka s Napoleonem nevyhnutelná, vstupuje Roslavlev do armády a Polina si mezitím vezme jeho soka. To Roslavleva velmi zarmoutí. Ovšem, když Rusové opouštějí Moskvu, je Polina raněna a na následky poranění umírá. Nakonec si Roslavlev vezme za ženu její sestru Olenku, která ho již dlouho miluje. (КРАТКОЕ.ру, © 2004-2016, [on-line])

3.2 Рославлев (1831)

Alexandr Sergejevič Puškin napsal povídku se stejným názvem. Povídka pojednává o hrdince, které dal Zagoskin jméno Polina. V tomto příběhu má hlavní roli právě ona. Vypráví o ní sestra Vladimíra Roslavleva. Povídka začíná odkazem na Zagoskinův román *Roslavlev*, neboť je uvedena větou: „Читая „Рославлева“, с изумлением увидела я, что завязка его основана на истинном происшествии, слишком для меня известном. Некогда я была другом несчастной женщины, выбранной г. Загоскиным в героини его повести.“ (Пушкин, 2010, s. 115)

Vypravěčka zde také píše o Zagoskinovi. „Он вновь обратил внимание публики на происшествие забытое, разбудил чувства негодования, усыпленные временем, и возмутил спокойствие могил.“ (Пушкин, 2010, s. 115)

První zmínka o Napoleonovi v této povídce se objevuje, když do Moskvy přijíždí francouzská spisovatelka Madame de Staël, která se vyjádřila k situaci Ruska a k ruskému národu slovy: „Народ, который, тому сто лет, остоял свою бороду, отстоит в наше время и свою голову.“ (Пушкин, 2010, s. 119) Polina neskrývá svůj obdiv k Madame de Staël a svůj odpor k Napoleonovi. (Пушкин, 2010, s. 119)

Vypravěčka pokračuje, že všichni v ruské společnosti mluvili o brzké válce, ale vyjadřovali se o ní hodně lehkomyšlně. Během tohoto dění se Polina zasnoubila s bratrem vypravěčky Vladimírem Roslavlevem. Svatbu však odložila na konec války a Roslavlev odešel do armády. Když Napoleon vchází do Moskvy, obyvatelé z ní odchází. To se týká i Poliny a sestry Roslavleva. Polina se v tu dobu zajímá jen o politiku a čte jen samé zprávy o dění na poli a dopisy od Roslavleva. Byla ze situace v Rusku tak rozmrzelá, že jednou se sestře Roslavleva svěřila. „Однажды она мне объявила о своем намерении уйти из деревни, явиться в французский лагерь, добратся до Наполеона и там убить его из своих рук“ (Пушкин, 2010, s. 123)

Jednoho dne se k nim do domu dostali čtyři zajatí Francouzi. Jeden z nich se jim zdál opravdu zajímavý. Podle románu Zagoskina ho nazývali Senikur. Polina s ním vedla rozhovory o dění na bitevním poli. Senikur řekl Polině, že ustupování ruských vojsk nebylo nesmyslné a že Francouze znepokojilo. Mimo jiné Senikur přiznal, že vtrhnutí francouzských vojsk do srdce Ruska může být pro ně zničující a že pochod roku 1812 zdá se u konce. (Пушкин, 2010, s. 124)

Roznesli se zvěsti o borodinské bitvě a o údajné smrti Roslavleva. O Polinu se začal zajímat Senikur, kterého si Polina v románu od Zagoskina vezala.

Na konci povídky se Senikur a vypravěčka od Poliny dozvídají, že Moskva je dobytá a že hoří. Senikur se k tomuto vyjádřil slovy: „(...), как, разве вы не видите, что пожар Москвы есть гибель всему французскому войску, что Наполеону негде, нечем будет держаться, что он принужден будет скорее отступить сквозь разоренную, опустелую сторону при приближении зимы с войском расстроенным и недовольным“ (Пушкин, 2010, s. 126). Polina na požár Moskvy reaguje slovy, že čest Rusů je zachráněna. Nikdy se Evropa už neosmělí bojovat s národem, který si „sám uřízne ruce“ a podpálí své hlavní město (Пушкин, 2010, s. 126). Celou povídku pak Polina zakončuje větou k vypravěčce: „Ты не знаешь? Твой

брат... он счастлив, он не в плену, радуйся: он убит за спасение России“ (Пушкин, 2010, s. 126)

3.3 Borodino (1837)

Další básní, která se dotýká tematiky Napoleonova tažení, je báseň od Michaila Jurjeviče Lermontova *Borodino (1837)*. Jak už sám název napovídá, báseň pojednává o bitvě u Borodina roku 1812.

Na začátku básně je staršímu muži položena otázka, zda Moskva nebyla lehce vydána Francouzům. „*Řekněte, strýčku šedobradý, // hořící Moskvu nevydali // Francouzům lehce jen? // (...)*“ (Lermontov, 1941) Na to strýc odpovídá slokou, která se opakuje ještě na konci básně. Strýc v této sloce vyzdvihuje tehdejší vojáky a tvrdí, že tehdy museli Moskvu vydat, protože to byla Boží vůle. „*- Ba byla tenkrát jiná doba, // byli to chlapi, k čemu slova: // junáci – ne co vy! // Osud jim nedal cenu boje: // málo jich vrátilo se z boje... // Nebýt to, Bože, vůle tvoje, // Moskvu by nedali.*“ (Lermontov, 1941) V básni je opět vyobrazeno hrdinství a odhodlanost položit za Rusko a Moskvu život, když autor píše: „*(...)// Umřeme před Moskvou, // jak naši bratři umírali! // - A my jsme umřít slibovali, // v den borodinský zachovali // pak slávu věrnost svou.*“ (Lermontov, 1941) V jedné ze slok autor popisuje střetnutí ruských a francouzských vojsk. „*To byla rvačka – kdepak nyní!... // Prapory třásly se jak stíny // v tisíce kouří děl, // a ocel cinká, kartáč praská, // tvář vojáku jak černá maska // a granát jenom tupě mlaská // v krvavou horu těl*“ (Lermontov, 1941). V další sloce poté následuje autorovo opěvování vojenského umění Rusů. „*V ten den nepřítel poznal krátce, // jak umí ruský voják rvát se, když v boji s mužem muž!... // (...)*“ (Lermontov, 1941). V předposlední sloce autor poukazuje na odhodlání Rusů k dalšímu boji. „*Spad večer. My jsme pohotovi // jít zejtra zase na boj nový // a na svém místě stát... // (...)*“ (Lermontov, 1941). Konec básně podtrhuje opakování druhé sloky, v níž autor klade důraz na to, že by Rusové Moskvu nevydali, nebýt to Boží vůle.

3.4 Lovcovy zápisky (1852)

Dle Danuše Kšicové *Lovcovy zápisky* proslavily Turgeněva v Rusku i v zahraničí díky novému zcela odlišnému pohledu na prostý ruský venkov. (Kšicová, 1988, s. 144)

Jiří Honzík píše: „*V bezelstné bezprostřednosti, upřímnosti a čistotě pohledu, ve schopnosti vcítovat se a vžívat, v umění pozorně se dívat a pozorně naslouchat tkví vůbec hlavní přednost Turgeněvova talentu.*“ (Honzík, 2018, s. 29).

A právě jeho nesporný literární talent se podle Milana Hrala objevil už v črtách, které byly později spojeny do celku Lovcovy zápisky. (Hrala, 2007, s. 79)

V tomto cyklu povídek se nachází také povídka, v níž je zmínka o Napoleonově tažení. Tato povídka nese název *Svobodný sedlák Ovsjanikov*. Ovsjanikov vede rozhovor s mladíkem Mít'ou, když v tom vstoupí do dveří pán jménem Franc Ivanyč Lejeune. V tu chvíli začne vypravěč čtenářům tohoto pána představovat. Tvrdí o něm, že dosáhl neobvyklým způsobem titulu ruského šlechtice. (Turgeňev, 2018, s. 68) Dále vypravěč pokračuje: „*Narodil se v Orleansu, z francouzských rodičů, a v hodnosti bubeníka táhl spolu s Napoleonem dobývat Rusko. Zpočátku šlo všechno jako po másle a náš Francouz vstoupil do Moskvy s hlavou vztyčenou. Jenže na zpáteční cestě nebohý monsieur Lejeune div nezmrzl, přišel o buben a potom padl do rukou smolenským sedláčkům.*“ (Turgeňev, 2018, s. 68-69) Smolenští sedláci ho chtěli utopit, ale jel kolem statkář, který ho vykoupil za šesták. Přivedl ho domů, aby učil jeho dcery na piano a francouzsky. Za pár týdnů přešel tento Francouz k jinému bohatému statkáři, vzal si jeho schovanku, vstoupil do státního úřadu, získal šlechtický titul, (...). (Turgeňev, 2018, s. 70)

3.5 Vojna a mír (1863–1869)

Tuto románovou epopej napsal Lev Nikolajevič Tolstoj (1828-1910).

Autoři Jehlička a spol. uvádějí, že v 60. letech 19. století nastala příznivá situace osobní i společenská pro velkolepou syntézu románové epopeje *Vojna a mír* (1865-69). Dle autorů v ní Tolstoj podal souhrnný obraz ruského národního života v epoše napoleonských válek a zároveň v ní vyjádřil svou vlastní filosofickou koncepci dějin, veden přesvědčením, že umělecké dílo má rekonstruovat minulost v živé podobě a zároveň ji pochopit v jejím trvalém významu a všelidském smyslu. (Jehlička a kol., 1987, s 83) Autoři tvrdí: „*Hlavní roli v ní hrála polemika s kultem hrdinů, s „bonapartismem“ tj. s buržoazním individualismem a vyzvednutí živelného působení lidových mas jako hlavního činitele určujícího běh dějin.*“ (Jehlička a kol., 1987, s 83) Historickým románem dle autorů Tolstoj vyjádřil svůj názor na budoucí vývoj Ruska. Autoři o tomto díle píší: „*Epické slovo je tu silné a jisté, s láskou se oddává*

zobrazování rodin, přírody, lovu, lásky, žen, života v míru i válečných scénérií, kochá se oblíbenými hrdiny, k nimž patří přitažlivá a živelná Nataša Rostovová a duchovně založená Marie Bolkonská a hledači smyslu života a dějin Pierre Bezuchov a kníže Andrej Bolkonskij, proniká do nejtajnějších záhybů psychiky celé řady postav, uvádí na scénu historické osobnosti, Napoleona i jeho protihráče Kutuzova, nositele tolstojovského názoru na dějiny.“ (Jehlička a kol., 1987, s. 83) Dále pokračují: „V neobyčejně komplikované kompoziční stavbě jsou shrnuty všechny prozaické styly, jichž slovesné umění do té doby dosáhlo, až po ty nejnovější, jako je vnitřní monolog.“ (Jehlička a kol. 1987, s. 83)

Vladimír Svatoň se v knize *Epické zdroje románu* vyjadřuje k epeji *Vojna a mír* takto: „*Děj Tolstého Vojny a míru je koncipován jako pomalá, ale nevyhnutelná eliminace velkolepých politických a historických akcí regenerujícím samopohybem prostých úkolů a každodenních povinností: nad dějinami se zavřou vody rodinného a všedního života.*“ (Svatoň, 1993, s. 86)

Ivo Pospíšil tvrdí: „*Tolstoj prezentuje svět jako nespočetnou řadu řetězců a souvislostí, jejichž determinantu nelze stanovit.*“ (Pospíšil, 2014, s. 139)

První a druhý díl epeje zachycuje dění před vkročením Napoleona na ruské území. O samotném vpádu Napoleona do Ruska a jeho porážce pojednávají třetí a čtvrtý díl této epeje. V prvních dvou dílech je zaznamenána bitva u Slavkova a dění let 1806-1811, kdy v Evropě probíhalo Napoleonovo tažení. Vyšší ruská společnost řeší dění ve Francii a Evropě. Vede debaty o Napoleonovi. Lidé z této společnosti mají obavy, jak se bude celá situace vyvíjet. Ruská společnost se domnívá, že k nejvýraznějšímu ochlazení francouzsko-ruských vztahů došlo po popravě vévody d'Enghien v druhé polovině roku 1804. Řeší, zda bylo vhodné popravit vévodu bez soudu a zda má být Napoleon považován za velkého člověka. Někteří nesouhlasí s tím, aby Napoleon byl považován za velkého člověka, protože takový čin by podle nich velký člověk nespáchal. Vyzdvihují i kladné skutky Napoleona, například když Napoleon podal ruku nakaženým morem v Jaffě. (Tolstoj, 2018, s. 22-24)

Mezi činy Napoleona patří jak kladné, tak záporné. Toto jeho jednání vyvolává v lidech v Rusku rozpolčené pocity. Někteří jsou zásadně proti Napoleonovi, jiní z něj mají obavu, ale obdivují ho za to, kam se dostal vlastními silami.

Objevují se zde i postavy, které přikládají lehkou váhu dění v Evropě. Autor na to v románu poukazuje, když popisuje myšlenky knížete Nikolaje Bolkonského. Autor zde líčí, že kníže Nikolaj si myslí, že všichni současní činitelé jsou jen vojensky

nevzdělaní kluci a o Bonapartovi se kníže vyjadřuje jako o ubohém Francouzovi. Dokonce se kníže Nikolaj domnívá, že v Evropě se nevyskytují žádné politické potíže, že není žádná válka. Nikolaj se vyjadřuje o dění v Evropě jako o loutkové komedii, v níž hrají dnešní lidé a tváří se při tom důležitě. (Tolstoj, 2018, s. 112)

Dále se kníže N. A. Bolkonskij o Bonapartovi vyjadřuje takto: *„Bonaparte se prostě uměl narodit. Má skvělé vojáky. A také na Němce zaútočil jako první. Jenže Němce nemlátí jen ten, komu je líno. Co svět světem stojí, mlátili Němce všichni. Kdežto Němec nemlátí nikoho. Jedině jeden druhého. A na Němci si taky on všechnu tu slávu vydobyl.“* (Tolstoj, 2018, s. 113)

V románu se také autor nezapomíná zmínit o události v říjnu 1805, kdy byla ruská vojska rozmístěná po habsburské monarchii. Kníže Andrej se nacházel v pluku u Kutuzova. Autor zde do detailu vystihuje rozhovory vojáků o Napoleonovi. Zpívají písně. Je zde vyobrazen zápal knížete Andreje do boje a jeho touha po slávě. (Tolstoj, 2018, s. 165-169)

Autor vyobrazuje válečnou atmosféru: *„Zatím byl klid, jen z návrší sem občas dolétaly zvuky polnic protivníka a jednotlivé výkřiky vojáků. Mezi eskadronou a nepřítelem až na pár nepočetných hlídek nebyl nikdo. Dětilo ji od něj nějakých tři sta sáhů prázdného místa. Protivník přestal střílet a o to zjevnější byla přísná, děsivá, nepřístupná a nezbadatelná linie, která od sebe dělí dvě nepřátelská vojska. Stačí jediný krok přes tuhle čáru, připomínající hranici mezi živými a mrtvými - a přijde - neznámo, utrpení a smrt.“* (Tolstoj, 2018, s. 158)

Autor popisuje boje a nálady v plucích, když Kutuzov ustupuje se svou armádou a když hlavní město Rakouska Vídeň je dobyto francouzskými vojsky.

Autor se v románu snaží detailně popsat krajinu, na které by se mohla odehrát bitva. *„V údolí po levé ruce, kam se odebrala ruská vojska a odkud se ozývala střelba, nebylo nic vidět. Nad kopci se klenulo sytě jasné nebe a vpravo se vznesla obří sluneční koule. Daleko vpředu, na druhém břehu mlžného moře, se tyčily lesnaté kopce, na nichž měla být nepřátelská armáda a kde opravdu bylo cosi vidět.“* (Tolstoj, 2018, s. 307)

Až samotný třetí a čtvrtý díl epopoje Vojna a mír pojednává o Napoleonově tažení do Ruska.

Ve třetím díle je popisována činnost Napoleona a činnost ruského cara Alexandra v ty samé dny. V moment, kdy Napoleon přešel Němen, je zatím ruský car na plese, který byl uspořádán na jeho počest jeho pobočníky. (Tolstoj, 2018, s. 13) Když Alexandr obdrží zprávu o vkročení Napoleona na ruské území, píše Napoleonovi dopis.

V dopise Alexandr píše, že ví, že francouzská vojska přešla ruské hranice. Dává zde najevo, že pokud Napoleon nemá v úmyslu prolévat krev a pokud odvede svá vojska z ruského území, Alexandr je schopen na vše zapomenout a nastolit mezi nimi opět mír. Pokud ne, bude nucen odrážet útok ze strany Francouzů. (Tolstoj, 2018, s. 15-16)

Pro lepší přiblížení postavy Napoleona čtenářům a pro jeho přesnější historické zachycení se autor v díle zaměřuje i na popis Napoleonovy povahy, když Napoleon přijal carova posla s dopisem s velkou lhostejností. Objevuje se tu Napoleonova zahleděnost do sebe. Při rozhovoru s Balašovem (carův velvyslanec) si myslí, že je tak dokonalý, že i jeho přesvědčil o jeho jedinečnosti a přibral ho na svou stranu. Autor v díle jasně popisuje, že Napoleon carovým poslem pohrdá. Napoleona nezajímají vnější vlivy, ale pouze ty, které se odehrávají v jeho nitru, protože je silně přesvědčen, že vše na světě podléhá jeho vůli. (Tolstoj, 2018, s. 23) Dále autor Napoleonovu bezchybnost rozvíjí. *„Bylo znát, že v Napoleonově duchu už dávno neexistovala možnost, že by se dopouštěl chyb a že z jeho pohledu bylo vše, co dělal, správné nikoli proto, že se to krylo s jeho představou, co je dobré a co špatné, ale proto, že to dělal on.“* (Tolstoj, 2018, s. 28)

V románu samozřejmě dále pokračuje prolínání historie a válečného prostředí s životními příběhy panské rodiny Bezuchových.

Autor nezapomíná zmínit ani otázku cti. *„Od návratu k vám na venkov by mě nedokázalo udržet nic kromě věci cti. Jenže kdybych teď, na samém začátku tažení, dal přednost svému štěstí před láskou a povinností k vlasti, musel bych se považovat za člověka zcela bezctného nejen před všemi svými kamarády, ale i před sebou samým.“* (Tolstoj, 2018, s. 51)

Autor zde vyobrazuje lásku hrdinů k vlasti a odhodlání Moskvu bránit. *„Nezaváháme a sami staneme vprostřed svého lidu ve městě tomto na dalších místech našeho státu, abychom se poradili a řídili všechny naše domobranné sbory, co již přehrazují cestu nepříteli, ale i ty, jež budou shromážděny k jeho porážce všude, kde se jen objeví. Nechat' se zkáza, do níž hodlá uvrhnout nás, oboří na jeho hlavu a Evropa, vysvobozená z otroctví, nechat' povznese jméno Ruska!“* (Tolstoj, 2018, s. 81)

Autor neopomíjí ani ženy a zahrnuje i jejich pohled a názor na válku. Jejich názor většinou vychází ze strachu o své blízké, z nepochopení surovosti lidí a celkového neporozumění významu války. *„O válce si myslela přesně to, co si o ní myslí všechny ženy. Bála se o bratra, který tam byl, děsila se lidské krutosti, která lidi nutila navzájem*

se zabíjet, protože něco takového nebyla sto vstřebat: nechápala ovšem význam této války, která jí připadala úplně stejná jako všechny předchozí.“ (Tolstoj, 2018, s. 101)

Dále v ději autor popisuje přiblížení Francouzů k Moskvě. Zmiňuje zde názor Napoleonova dějepisce Thiersa. Autor zde píše: *„Napoleonův dějepisc Thiers stejně jako jiní Bonapartovi historici ve snaze svého hrdinu ospravedlnit tvrdí, že Napoleon byl ke zdem Moskvě dotlačen proti své vůli.*“ (Tolstoj, 2018, s. 126) Dle autora má Thiers pravdu. Dále ale uvádí, že tuto pravdu mají i všichni historici, kteří hledají vysvětlení historických událostí ve vůli jediného člověka. Podle Tolstého Thiers má pravdu právě tak, jako ruští dějepisci, podle kterých byl Napoleon přilákan pod Moskvu uměním ruských vojevůdců. Ovšem podle autora tady funguje ještě zákon retrospektivity. Tento zákon zobrazuje sled událostí, které se odehrály, jako přípravu na následující události. (Tolstoj, 2018, s. 126)

V kapitole XIX třetího dílu se autor už dostává k bitvě u ševardinské reduty a k bitvě u Borodina. Klade si otázky: *„Proč a jak se stalo, že právě u Ševardina a Borodina byla dána a přijata výzva k boji? Kvůli čemu se odehrála borodinská bitva?“* (Tolstoj, 2018, s. 176) Autor tvrdí, že toto střetnutí nemělo ani pro Francouze ani pro Rusy nejmenší smysl. Pro Rusy to znamenalo záhubu Moskvě a pro Francouze záhubu celé armády. Už tehdy dle autora tyto skutečnosti byly jasné a přece se Napoleon a Kutuzov do této bitvy pustili. (Tolstoj, 2018, s. 176)

Tolstoj v tomto díle vyvrací tvrzení o borodinské bitvě, tak jak je o ní psáno v dějinách. Všichni historici podle autora tvrdí, že bitva u Borodina se odehrála na místě opevněném a předem vybraném Rusy během jejich ústupu. (Tolstoj, 2018, s. 177) Autor však o tomto tvrzení prohlašuje, že je mylné a píše o něm: *„Boje v Borodinu neproběhly v předem zvolených a připravených pozicích v situaci, kdy ruská vojska byla jen o něco slabší než nepřítel.*“ (Tolstoj, 2018, s. 180)

V knize je vyobrazena nálada Rusů před bitvou u Borodina a nálada Napoleona. Autor detailně zachycuje vnitřní monology hrdinů, jejich myšlenkové pochody před bitvou a jejich strach ze smrti, která dle nich je koncem všeho dění. Například u knížete Andreje, když přemýšlí o smrti svého otce a o vlastní smrti ve válce. *„Ale k čemu je ta zkouška, když on už není a nebude? Nebude nikdy! Už není! Tak kdo takovou zkoušku potřebuje? Vlast, zkáza Moskvě! (...), a vzniknou nové životní podmínky, které budou pro jiné stejně navyklé, ale já o nich nebudu nevědět, protože nebudu.*“ (Tolstoj, 2018, s. 194)

V románu autor popisuje debaty hrdinů o válce a zajímavé úvahy, jako když Pierre přirovnává válku k šachové hře. Kníže Andrej s ním souhlasí. Poukazuje však na malý rozdíl, který spočívá v tom, že při šachách nad každým tahem můžeš přemýšlet, jak dlouho chceš, protože se vyskytuješ mimo podmínky času. Další rozdíl dle Andreje je v tom, že kůň je vždy silnější než sedlák a všichni sedláci jsou vždy silnější než jeden, ale naopak ve válce je jeden prapor někdy silnější než divize a jindy slabší než rota. (Tolstoj, 2018, s. 197)

Tolstoj ukazuje na to, že lidský život ve válce nic neznamená. Válka je tu nastíněna jako absolutně nemorální záležitost, která je i přes to všechno vyzdvihována. Autor vše toto vykresluje, když v románu nechává knížete Andreje přemýšlet o válce. *„Cílem války je zabijení lidí, jejími zbraněmi jsou špiclování, zrada a její podpora, zbídačování lidí, jejich olupování anebo krádeže v zájmu potravinového zásobování armády: morálka mezi vojáky se vyznačuje absencí svobody, nicneděláním, zbedněností, krutostí, chlípností a opilstvím. A přesto všechno jsou vojáci stav úctyhodný a všemi vážený.“* (Tolstoj, 2018, s. 201)

V románu se řeší i historické otázky o výsledku bitvy u Borodina. V kapitole XXVIII se zabývá autor otázkou, zda nevyhrálo Rusko borodinskou bitvu, protože měl Napoleon rýmu, nebo zda to záviselo na činech lidí, kteří se na těchto událostech podíleli. V tom případě by byl Napoleonův vliv na průběh těchto událostí pouze vnější. *„V borodinské bitvě Napoleon po nikom nestřílel a nikoho nezabil. To všechno dělali vojáci. Což znamená, že on lidi nezabíjel.“* (Tolstoj, 2018, s. 210)

Autor utváří myšlenku, že francouzská vojska šla zabíjet v borodinské bitvě z vlastní vůle, protože to ona sama chtěla. Nic jiného už jim před Moskvou nezbyvalo, aby se dostali k potravě a odpočinku. Autor dále tvrdí, že Napoleon neřídil průběh bitvy, protože nebyla splněna ani jedna z jeho bitevních dispozic. Lidé se zabíjeli nezávisle na rozhodnutí Napoleona. Dělo se to z vůle stovek tisíců lidí, kteří se bitvy účastnili. A proto Napoleonova rýma nemá pro dějiny žádný význam. (Tolstoj, 2018, s. 211)

Autor zachycuje vnitřní prožívání postav v nejtemnějších chvílích války. I když hrdinové této epeje si myslí a tvrdí, že chtějí padnout za svou vlast, poté když se k nim blíží smrt, probudí se u nich úcta k životu a touha po něm. *„Snad to opravdu není smrt? Pomyslel si Andrej, zcela novým závistivým pohledem přehlížel trávu, pelyněk i proužek dýmu, vinoucí se z roztočeného černého míčku. Já nemůžu umřít, nechci umřít, já mám rád život, mám rád tuhle trávu, hlínu, vzduch...“* (Tolstoj, 2018, s. 239)

Napoleonova krutá a bezcitná povaha se v románu dále projevuje, když autor o Napoleonovi píše, že při projížděním bojiště se kochal bitevním polem. A to údajně na něm bylo 50 tisíc mrtvol. Podle autora toto Napoleonovo smýšlení pokračovalo i na ostrově sv. Heleny, kde se Napoleon chtěl věnovat výkladu podle něj velkých skutků, které uskutečnil. Napoleon píše o ruské válce a jejích cílech. Napoleon popisuje válku s Ruskem jako nejpoblábnější válku tehdejší doby. Měla za cíl přinést klid a zařídit bezpečnost všem. Vykresluje zde myšlenku Evropského systému. „*V Evropě by se pak skutečně brzy nacházel jediný národ a každý, ať by cestoval kamkoli, by se stále nacházel ve společné vlasti.*“ (Tolstoj, 2018, s. 245)

Autor ve svém románu používá přirovnání, když popisuje střet Rusů a Francouzů u Borodina, která velmi obohacují děj a rozvíjí fantazii čtenáře: „*U Borodina dochází k bitvě. Ani jedno, ani druhé vojsko se nerozpadá, ale to ruské bezprostředně po střetu nevyhnutelně odskočí, stejně jako nevyhnutelně odskočí koule, která se odrazí od jiné, jež do ní narazí větší rychlostí.*“ (Tolstoj, 2018, s. 253)

Moskva je z pohledu Napoleona popisována jako velké a krásné tělo, které žije všemi silami svého života. Autor dále uvádí, že pro každého ruského člověka je Moskva matkou. Na cizince působí její ženský charakter, který musí vycítit i v případě, že neznají její mateřský význam, jak tomu bylo u Napoleona. (Tolstoj, 2018, s. 306)

Tolstoj velmi osobitým způsobem popisuje odchod ruského lidu z Moskvy. Přirovnává prázdnotu Moskvy k prázdnému úlu, který přišel o matku a umírá. Dále uvádí, že v úlu bez matky už není život, avšak právě na první pohled se může zdát plný života, jako jiné úly. (Tolstoj, 2018, s. 309)

V přirovnávání pokračuje, když popisuje chování Francouzů, kteří vstoupili do Moskvy. Připodobňuje je k opici, která strčila ruku do úzkého hrdla džbánu, aby vyndala hrst ořechů. Její neochota k ztrátě ořechů rozevřením pěsti a vyndáním ruky ze džbánu ji stála život. Tak také Francouzi museli zahynout, když si při odchodu z Moskvy odnášeli naloupené věci. Víc šlo Francouzům o to, co při dobývání získali, než jako dřív o samotné dobývání. (Tolstoj, 2018, s. 334)

Autor se zmiňuje i o požáru Moskvy a tvrdí, že Moskva musela shořet, protože se dostala do podmínek, ve kterých by shořelo každé dřevěné město. Moskva musela shořet právě proto, že z ní odešli obyvatelé, a tudíž ji neměl kdo chránit před francouzskými vojsky. Moskvu zapálili obyvatelé, ale ne ti obyvatelé, kteří v ní zůstali, ale ti, kteří z ní odjeli. Moskva nezůstala celá, protože obyvatelé nešli nepříteli naproti, nýbrž z ní utekli. (Tolstoj, 2018, s. 336)

Čtvrtý díl románu navazuje na třetí díl, jenž končí požárem Moskvy. Zbylo jen spáleniště, na němž stály pece a komíny a někde také ohořelé stěny kamenných domů. (Tolstoj, 2018, s. 405)

Autor přirovnává francouzskou armádu k raněnému zvířeti. Píše o ní: „*Zraněné zvíře od Borodina leželo kdesi v místech, kde ho lovec, který sám odběhl, nechal být: zda ale ještě žije, kolik má sil a zda se náhodou jen zákeřně nepřikrčilo, to lovec nevěděl. A najednou se ozvalo zaskučení toho zvířete. Skučením raněného zvířete, francouzské armády, jež ohlašovalo jeho záhubu, (...).*“ (Tolstoj, 2018, s. 438)

Přirovnání francouzské armády ke zvířeti autor používá často. „*Celé jeho vojsko na tom bylo jako raněné zvíře, které tuší svou smrt a neví, co činí.*“ (Tolstoj, 2018, s. 456-457)

Autor popisuje Napoleonův vstup do Moskvy. Píše, že Napoleon vstoupil do Moskvy, která byla naplněna zásobami, zbraněmi, náboji a nepochybným bohatstvím. Ruská armáda je dvakrát slabší než francouzská a Napoleon na ni přesto nezaútočí. Dále autor tvrdí, že Napoleon udělal to nejhorší, co udělat mohl. Zůstal do října v Moskvě a dovoloval vojskům, aby rabovala a loupila město. Pak postupoval s vojskem proti Kutuzovi, ale nezačal boj, nýbrž uhnul. Všemi těmito manévry neúmyslně Napoleon zničil celou francouzskou armádu. (Tolstoj, 2018, s. 449-450)

Mimo to autor uvádí, že snažit se pochopit manévry Napoleona od chvíle, kdy vstoupil se svou armádou do Moskvy až do zničení jeho vojsk, je to samé, jako se snažit pochopit předsmrtné skoky a křeče smrtelně raněného zvířete. Tak jako raněné zvíře, které urychluje svou smrt tím, že když uslyší šustot, vyskočí ještě jednou, aby lovec měl šanci ještě jednou ho střelit, utíká dopředu a nazpátek, tak Napoleon napomohl k zničení své armády. (Tolstoj, 2018, s. 457)

V románu je popsáno přemýšlení lidí v době války a utrpení. Hrdinové si více uvědomují, jak krásné je uspokojování základních lidských potřeb, které si člověk, pokud má všeho dostatek, neuvědomuje. Autor na toto v knize poukazuje, když popisuje, jak Pierre přemýšlí o obyčejných lidských potřebách. Zde Pierre pokládá klidný způsob života za největší lidské štěstí. Pierre právě v tomto období, kdy je všeho toho zbaven, vyzdvihuje potřeby dobrého jídla, pití, čistoty a svobody, které považuje za úplné štěstí a největší rozkoš. (Tolstoj, 2018, s. 462)

Autor mimo jiné popisuje Pierrovy pocity v zajetí, kde Pierre poznal celou svou bytost, že člověk je stvořen pro štěstí. Štěstí se nachází v samotné lidské bytosti, v uspokojování přirozených lidských potřeb. Pierre dochází také k přesvědčení, že

neštěstí pochází z přebytku, že na světě není nic špatného a že hranice utrpení a svobody jsou si velmi blízké. (Tolstoj, 2018, s. 514-515)

V románu je vyobrazen Kutuzov jako zkušený lovec, který věděl, že je kořist raněna, ale jestli je to zranění smrtelné, to zatím zřejmé nebylo. Autor píše, že Kutuzov pochopil, že když zaútočí na Francouze v Moskvě, budou moci jen prohrát. Autor tvrdí, že Kutuzov dbal na trpělivost a čas. „*On sám dobře věděl, že utrhnout zelené jablko nemá smysl, Však ono spadne samo, až bude zralé, kdežto když utrhneme zelené, zmaříme jablko i strom a sami na to doplatíme.*“ (Tolstoj, 2018, s. 475)

Autor o válce roku 1812 píše: „*Válka roku 1812 měla kromě svého všelidového významu, ruskému srdci tolik drahého, dostat rozměr další, evropský.*“ (Tolstoj, 2018, s. 562). Mimo to zde autor uvádí, že: „*Alexandr I. byl pro tažení národů z východu na západ a pro obnovu evropských hranic stejně nezbytný, jako byl Kutuzov nezbytný pro spásu a obnovu slávy Ruska.*“ (Tolstoj, 2018, s. 563) Dodává, že: „*Kutuzov nechápal, co znamenaly pojmy Evropa, rovnováha a Napoleon. On to ani chápat nemohl. Poté, co byl nepřítel zničen, Rusko se osvobodilo a své velké slávy dosáhlo, tu Kutuzov, tento představitel ruského lidu a Rus tělem i duší, už víc neměl co dělat, Jako zvěstovateli všelidové národní války už mu nezbývalo nic jiného než smrt. A tak zemřel.*“ (Tolstoj, 2018, s. 563)

Ke konci čtvrtého dílu autor rozebírá příčiny Napoleonova tažení a jednání. Klade si různé otázky, na které si následně odpovídá. Filozofuje nad otázkou: „*Jaká síla lidi přiměla chovat se právě takto?*“ (Tolstoj, 2018, s. 652) Autor na tuto otázku odpovídá hned několika způsoby. Tvrdí, že kdyby na historii bylo pohlíženo očima starověkých historiků, bylo by veškeré Napoleonovo jednání svěřeno do rukou Božstva. Kdo by tomuto výkladu věřil, pro toho by podle autora bylo vše pochopitelné a bez žádného rozporu. (Tolstoj, 2018, s. 653)

Autor však poukazuje na to, že na nové dějiny nemůže být pohlíženo takovýmto způsobem, protože věda neuznává vliv Božstva na lidské dějiny. (Tolstoj, 2018, s. 653)

Podle nových dějin autor tvrdí, že v 18. století v Paříži začaly asi dvě desítky lidí mluvit o rovnosti a svobodě lidí, přičemž Tolstoj následně vykládá dějiny Evropy na základě příčin a následků. V této době se objevil na scéně ve Francii Napoleon. Napoleonovi se podařilo svou chytrostí a genialitou přesvědčit Francouze, aby ho poslouchali. Napoleon se roku 1811 pohádal s ruským carem Alexandrem a dobyl Moskvu, kterou náhle opustil. Pak Alexandr spojil Evropu. Spojenci přemohli Napoleona a poslali ho na ostrov Elba. Napoleon se vrátil s batalionem vojáků do

Francie. Spojenci opět Napoleona porazili a odvezli ho na ostrov sv. Heleny, kde Napoleon psal svá díla a zemřel. (Tolstoj, 2018, s. 654)

Tolstoj uvažuje o smyslu dějin a píše: „*Je-li smyslem dějin popis pohybu lidstva a národů, pak první otázkou, bez odpovědi na niž ničemu dalšímu neporozumíme, je otázka následující: Jaká síla uvádí národy do pohybu? Na to nová historie odpovídá, buď že Napoleon byl velice geniální, nebo že Ludvík XIV. byl příliš pyšný, anebo také to, že ti a ti spisovatelé napsali ty a ty knihy.*“ (Tolstoj, 2018, s. 654-655)

Autor tvrdí, že to, o čem se zmiňuje v předešlém odstavci, by bylo možné, kdybychom věřili v božskou moc, která by měla ovládat své národy skrze Napoleony, Ludvíky a spisovatele. (Tolstoj, 2018, s. 655)

Mimo jiné Tolstoj pokračuje, že společnost 2. pol. 19. století božskou moc neuznávala a je potřeba vysvětlit skutečnou existující moc a skutečné pouto mezi těmito jedinci a pohybem národů. V románu dále píše: „*Pokud se tu místo božské moci objevila jiná síla, je třeba vysvětlit, v čem tato síla spočívá, protože právě v ní tkví celý smysl dějin.*“ (Tolstoj, 2018, s. 655)

Autor popisuje výklady různých dějepisců. „*Podle jejich výkladu je historická osobnost výplodem své doby a její moc je jen výslednicí mnoha různých sil: jindy je zase její moc silou, která události sama vytváří. Kupříkladu Gervinus, Schosser i jiní buď dokazují, že Napoleon je pokračováním revoluce, myšlenek roku 1789 atd. anebo přímo tvrdí, že tažení z roku 1812 i další události, které se jim zamlouvají, jsou jen důsledky nemoudře vynaložené Napoleonovy síly a že další rozvoj ideji roku 1789 zastavila Napoleonova vůle. Myšlenky revoluce a všeobecné nálady přivedly k životu Napoleonovu moc. A Napoleonova moc pak potlačila jak revoluční myšlenky, tak všeobecné nálady.*“ (Tolstoj, 2018, s. 656)

Tolstoj přirovnává autory v oboru všeobecných dějin k vesničanům, kteří nemají jasnou představu o příčinách deště. Myslí si, že vítr rozežene nebo sežene oblaka. Právě tak to podle Tolstého dělají tvůrci všeobecných dějin. Když se jim to hodí, tvrdí, že vláda je výsledkem událostí, a když je tomu naopak, tvrdí, že vláda dělá události. (Tolstoj, 2018, s. 657)

Autor dále o Napoleonovi píše: „*Říkáme, že Napoleonovi se zachtělo, a tak uspořádal tažení do Ruska. Ve skutečnosti v celém jeho životním díle nenajdeme nic, co by se rovnalo vyjádření této vůle, a najdeme jen dlouhé řady rozkazů či projevů jeho vůle, jež mířily do všech stran i neznámo kam. Z nespočetných řad nesplněných Napoleonových rozkazů vznikla řada vykonaných pokynů pro tažení z roku 1812, nikoli*

proto, že by se tyto pokyny nějak lišily od jiných nesplněných, ale proto, že řada z nich se časově kryla s událostmi, jež přivedly francouzská vojska do Ruska.“ (Tolstoj, 2018, s. 671)

Na konci čtvrtého dílu vydání z roku 1928 se nachází autorův komentář s názvem *Několik slov o knize „Vojna a Mír“*. Tolstoj si v této příloze klade otázku: *„Co jest to Vojna a mír?“* Na tuto otázku Tolstoj odpovídá: *„To není román, ještě méně hrdinská báseň, ještě méně historická kronika. Vojna a mír je to, co chtěl a vyjádřil autor v té formě, ve které se to vyjádřilo.*“ (Tolstoj, 1928, s. 381)

Autor podal vysvětlení i ke jménům, která v románu použil. Přiznává, že vzal známá ruská jména a přeměnil v nich některá písmena. Dále však popírá, že podobnost vymyšlených jmen se jmény skutečnými by měla charakterizovat onu skutečnou osobu. Uvádí zde ale i výjimky. Jedná se o M. D. Achrosimova a Denisova, u kterých autor uvádí, že jim bezděky dal jména, která se blíže podobají dvěma charakteristickým osobnostem tehdejší společnosti. Autor si tento omyl uvědomuje a tvrdí o něm, že tato chyba vyplynula ze zvláštní charakteristiky těchto osob a omezil tuto chybu na to, že v románu se tyto dvě osoby chováním a charakterovými vlastnostmi podobají skutečně existujícím osobám, ale dějově se neděje nic, co by se dělo ve skutečnosti. Autor dále uvádí, že jinak všechny postavy a jejich charakter jsou úplně smyšlené. (Tolstoj, 1928, s. 384)

Autor poukazuje na nutnost rozdílů mezi jeho popisy historických událostí a popisy historiků. Dále doplňuje, že historik nedokáže vystihnout historickou osobu v celé její úplnosti a umělec ji zas nedokáže vystihnout ve významu historickém. (Tolstoj, 1928, s. 384)

Autor uvádí, že umělec si vytváří svou vlastní představu, jak se událost odehrála. Informace čerpá z vlastních zkušeností, z dopisů, ze záznamů a vypravování. Umělec se odvrací od zpráv velitelů, které jsou hlavním pramenem pro historiky, protože z nich nemůže nic získat a vidí v nich lež. Dle autora je v každém popisu bitvy nutné nepatrné přibarvení události. Toto přibarvení popisuje činnost tisíců lidí pod vlivem strachu, hanby a smrti. (Tolstoj, 1928, s. 385)

Autor zmiňuje, jak mu přeživší účastníci vyprávěli o borodinské bitvě. Tvrdí, že už ji vykládali podle relace, nikoli podle svých zážitků. Autor píše: *„Všichni vypravovali jedno a totéž a všichni podle nesprávného popisu Michajlovského-Danilevského, podle Glinky atd: dokonce i podrobnosti, které mi oni vypravovali, byly stejné, ačkoliv vypravěči byli versty od sebe vzdáleni.*“ (Tolstoj, 1928, s. 386)

Autor chce ukázat na nutnost lži ve válečných popisech, které slouží jako materiál pro válečné historiky. Zaměřuje se na nezbytnost umělce, aby s historikem často nesouhlasil v chápání historických událostí. Tolstoj se také pozastavuje nad tím, kdy studoval dvě hlavní historická díla této epochy Thiersa a Michajlovského-Danilevského. Autor se podivuje nad tím, jak mohli lidé tyto knihy tisknout a číst. Poukazuje na to, že oba historici vykládali ty samé události, odvolávali se na materiál a přitom je každý popisoval úplně jinak. Uvádí, že nalézal dokonce u těchto historiků spisy, u kterých nevěděl, má-li se smát, nebo plakat. (Tolstoj, 1928, s. 387)

Tolstoj vysvětluje rozdíl mezi historikem a umělcem v popisování událostí. Ale zdůrazňuje, že všude, kde v románu použil historické osobnosti, čerpal z pramenů a nic si nevymýšlel. (Tolstoj, 1928, s. 388)

Dále se autor zabývá tematikou malého významu tzv. velkých lidí v historických událostech. Dle autora náš rozum nestačí na odhalování příčin historických událostí, jichž jsme svědky. Tato myšlenka ho napadla, když studoval tuto tak tragickou epochu, která je bohatá na velké události a o níž existují mnoha podání. Autor také popírá, že příčinou událostí roku 1812 je Napoleonův bojovný duch a vlastenecká tvrdost cara Alexandra. (Tolstoj, 1928, s. 388)

Tento názor podporuje slovy, že za událost, ve které miliony lidí zabíjely, nemůže vůle jednoho člověka. Tolstoj píše: „*Jako jeden člověk nemohl sám podkopat horu, tak jeden člověk nemůže sám způsobit smrt 500 000 lidí.*“ (Tolstoj, 1928, s. 389)

Autor si klade otázku: *Proč miliony lidí zabíjely jeden druhého, když od samého stvoření světa je to fyzicky i mravně špatné?* Autor odpovídá, že těchto milion lidí vraždilo, protože ti, kteří vraždili, plnili živelný a zoologický zákon. Tolstoj tento projev zákona přirovnává ke včelám, když na podzim jedna druhou vraždí, když samci ostatních zvířat zabíjejí sebe navzájem v důsledku konkurence. (Tolstoj, 1928, s. 389)

Autor dělí činy na dvě skupiny a to na závislé a nezávislé na lidské vůli. (Tolstoj, 1928, s. 400)

Ke konci autor uvádí, že při popisování událostí roku 1812 pro něj svobodná lidská činnost pouze ilustrovala zákon předurčení, ten podle něj řídí dějiny, a zákon psychologický. Psychologický zákon nutí člověka, který svobodně koná, aby k tomuto konání připojil řadu rozumových závěrů, které mu mají dokázat, že je svoboden. (Tolstoj, 1928, s. 400)

4 Reflexe Napoleonova tažení v ruské literatuře 20. století

K Napoleonovu tažení se vraceli i autoři ve 20. století. V jejich románech se vyskytují podobné rysy jako v předešlé literární tvorbě, která se zabývá tématem Napoleonova tažení. Odlišnost však můžeme najít v záměru, kvůli kterému autor dílo napsal.

4.1 Bagration (1942-1943)

Tento román napsal Sergej Golubov. Na přebalu knihy se nachází krátké shrnutí románu. Dílo vypráví o ruském vojevůdci Bagrationovi. Děj románu zachycuje období vlastenecké války v roce 1812 až do konce bitvy u Borodina, kdy se francouzská vojska zmocňují Moskvy. (Golubov, 1950) Dále se zde o knížeti Bagrationovi píše: *„V tomto období byl Bagration nejtypičtějším představitelem ruské vůle k odporu a hlasatelem nezlomného přesvědčení, že útočník bude poražen a vyhnán ze země. V této době však Bagration také vykonal své nejslavnější vojenské činy. (...) Po ústupu od Smolenska byl pak Bagration jedním z důstojníků, kteří nejlépe chápali, že ruský lid je schopen rozdrtit dosud vždy vítězího nepřítele, a proto naléhal, aby byla svedena rozhodující bitva.“* (Golubov, 1950)

Knihla začíná kapitolou Sláva a čest roku 1812. Pod nadpisem je napsán citát od slavného ruského vojevůdce Suvorova, který zní: *„Snadná vítězství nelichotí ruskému srdci.“* (Golubov, 1950, s. 7).

V první kapitole se u řeky Němen objevuje italské vojsko. Udeřila na ně však silná bouře, díky které vojsko utrpělo silné ztráty. Vozatajstvo uvízlo v blátě a zemřelo na tisíc koní. Bouře zasáhla právě v okamžiku, kdy nepřátelská vojska vstoupila na území Ruska. Tato bouře v románu má symbolizovat jakousi předzvěst vývoje Napoleonova tažení do Ruska. Během této události se Bagrationova armáda usazuje u města Mir. (Golubov, 1950, s. 7-12)

V románu autor opěvuje lásku k vlasti. Ukazuje tu smýšlení tehdejších vojáků a vojevůdců, kteří berou smrt ve válce za vlast jako hrdinský čin. Je to pro ně jakási čest bojovat za svou zemi a položit za ni život. *„Válka je něco úchvatného, je to vznešený úděl cti, lásky k vlasti a slavných obětí! Co chybí vojákovi ke štěstí? Stačí jen chtít – a je vykonán jakýkoli hrdinský čin“* (Golubov, 1950, s. 14).

V románu se objevuje i výraz *„vládce Evropy“*, který označuje Napoleona. (Golubov, 1950, s. 19)

Jedna z postav románu sluha Bagrationa E. S. Battagliu ve svém dopise bratrovi popisuje Bagrationa jako veselého a společenského člověka, který má rád žerty, dovede vést dlouhé rozhovory a drží se ušlechtilého a obyčejného chování, jež je vlastní jen vojákům. (Golubov, 1950, s. 22)

Celý román doprovázejí rozhovory vojevůdců s jinými vojevůdci nebo vojáky. Battaglio dále ve svém dopise rozvádí nevyhnutelnost války s Napoleonem, o které Bagration moc dobře věděl. Sluha ve svém dopise líčí slova svého pána, který tvrdí: „*Šrašné je to, co čeká celé Rusko... Přátelé! Naše vlast je v nebezpečí. Když ne teď, tedy zítra se na nás vrhne Napoleon. Válka je neodvratná – svět neviděl podobné války. Všecko bude v sázce – svoboda národa, čest posvátné ruské země...*“ (Golubov, 1950, s. 27)

Ostatní vojevůdci mluví o Bagrationovi jako o následníkovi Suvorova. „*Suvorov je otec ruské slávy, vy jste její syn. Kde je Bagration, tam je vítězství. Nemáme nikoho než vás! Ne, nemáme!*“ (Golubov, 1950, s. 28)

Román líčí Bagrationa jako silně vlasteneckého člověka, který byl ochotný za svoji zemi zemřít. Bagration přísahá na štěstí vlasti na památku slavných předků, že zemře pro Rusko. (Golubov, 1950, s. 28)

V románu se nad tím, kde se u Rusů objevilo vyzdvihování milovaných vojevůdců, zamýšlí i Bagrationův sluha Battagliu. Battagliu píše: „*Má možná svůj počátek v hlubokém starověku, kdy římsíí legionáři zvedali na štítech vůdce hodné vlády nad světem. Možná...Ale tento obyčej jako by byl vymyšlen pro Rusy. Něco tak zářivého, jak září skutečná sláva, vidím v přátelské upřímnosti, s níž Rusové uctívají tímto způsobem své hrdiny (...).*“ (Golubov, 1959, s. 28)

Vojevůdci vedou debaty o Napoleonově taktice. Mluví o tom, že Napoleon rozšířil lži, že jeho hlavní síly jsou soustředěny ve Varšavě a že rakouská armáda zaútočí na Rusy z Haliče. Z toho důvodu Rusové rozdělili svá vojska na části. Ale Napoleon začal válku jinak, než jak bylo očekáváno, a s hlavními armádními sbory překročil Němen u Kovna. Dále mluví o knížeti Bagrationovi, který prožil bouřlivé mládí, neměl čas ke studiu, a tak válečné umění získal ze zkušenosti. Tím se odlišoval od mnoha jiných vojevůdců. (Golubov, 1950, s. 36)

V románu je vyobrazen car, který věří v moudrost generálů ruských armád. Car poslal po svém pobočnickovi generálům zprávu, že Bonapart potáhne na Moskvu, aby Rusko zastrašil. Sám car ovšem tvrdí, že ho nic nedonutí se vzdát před nepřítelem,

dokud bude na ruském území. Než aby uzavřel mír, radši si nechá narůst plnovous a odjede na Sibiř. (Golubov, 1950, s. 44)

Generálové dále uvažují o této válce. Vrchní velitel s ohledem na to k nim promluví: „*Je na čase, přátelé, aby ruský duch zpyšněl! Je třeba pochopit, že tohle není obyčejná válka, nýbrž vlka národní.*“ (Golubov, 1959, s. 45)

V kapitole VII je zraněn jeden z ruských důstojníků Paul Muratov jedním z kozáků, později na toto zranění umírá. (Golubov, 1950, s. 52-54) Tato nešťastná událost donutí jednoho z postav románu Olferjeva k přemýšlení o situaci v Rusku v dopise, který píše své sestře. Představuje si, jaké řeči se začnou říkat v Petrohradě o tomto neštěstí, kdy ruský důstojník byl zraněn krajanem. Zamýšlí se zde nad tím, jak se tato událost mohla stát a nad vztahem Rusů k Francouzům. Chybu vidí hlavně v používání francouzského jazyka, který může být odloučením od ruského lidu. (Golubov, 1950, s. 56)

Olferjev v dopise píše: „*Podobné věci se skutečně mohou dít jen v naší zvláštní zemi, kde se na Francouze dokonce i hubuje francouzsky. Paulovo neštěstí nebylo by bývalo možné, kdybychom nebyli tak oddáleni od našeho lidu. Je pobuřující, že je nám snazší mluvit jazykem našich nepřátel než svým vlastním. Ale...vždyť nám to nebrání nenávidět Francouze a rvát se s nimi docela po rusku! Ani dost málo! Kdo tedy je v právu a kdo je vinen? Nevím! Myšlenky se mi matou...!*“ (Golubov, 1950, s. 56)

Autor románu zde také ukazuje život za války ze dvou různých stránek, když popisuje, jak si Olferjev odběhl na krátký odpočinek do svého bytu. V tu chvíli mu dochází, jak může být život klidný a prostý, tak jako je u něj doma, a zároveň tak krutý, tak jako je tam, kde leží Paul, který pomalu umírá. (Golubov, 1950, s. 58)

Když jsou v románu Rusové osm verst od Slucka a Francouzi už jsou v Něsviži a schyluje se k boji, autor opět ukazuje odhodlanost ruských vojsk k boji za slávu Ruska a pro panovníkovo uznání, když jeden z členů armády prohlásí: „*Dojde k boji! Eh, mám rád boj! Však za to panovník dává hodnosti i hvězdičky i nepatrné služné...A Rusko nás za to oslavuje... Boj je dobrá věc! Tady je horko, tam je nebezpečno...Ale kde je bezpečno? Jenom na peci...*“ (Golubov, 1950, s. 59)

Kapitola XII pojednává o bojích u Saltanovky. Autor píše, že francouzská pozice u Saltanovky byla nepřístupná a silnici, která vedla k této vesnici, obklopovala silná francouzská baterie. Před vesnicí byl most s hrází stržen a zavalen kůly. (Golubov, 1959, s. 87) Autor dále pokračuje popisem děsivé válečné atmosféry. „*Přes to, že kartáčová dělostřelba kosila vojáky, vojáci nepomýšleli na ústup. Ale pozbyli už chuti*

k útoku. Stáli pevně na svém místě. Poškozená děla byla neprodleně nahrazována novými, ranění a zabití lidé byli nahrazováni zdravými.“ (Golubov, 1950, s. 87). Autor používá zajímavé slovní obraty jako „*hráze obalené krvavou kaší těl*“ . (Golubov, 1950s. 89)

V kapitole XIII se již ruská vojska objevují u města Smolensk. Autor zde popisuje vztah knížete Petra Ivanoviče k tomuto krásnému starobylému městu. Podle něj se v tomto městě nachází samotné Rusko, za které je sladké dát život. Napoleonův plán se zhroutil a Bagration neodejde ze Smolenska místa bez boje. Dále kníže v románu říká: „*Kde uvítat francouzské zbojníky ohněm a mečem, ne-li zde!*“ (Golubov, 1950, s. 98).

Autor díla uvádí, že smolenské obchody s potravinami byly plné mouky, ale i přesto chleba a sucharů bylo nedostatek, a proto si vojenské oddíly začali péct chleba z mouky, pro kterou posílali důstojníky-zásobovatele, sami. (Golubov, 1950, s. 108)

V románu se objevují i verše rusého básníka Děržavina. „*Jak je velký Na – po – leon, // mocný, pevný, chrabrý v boji // přec se zachvěl, jen zbraň svoji // namířil naň Bag – ra – tion...*“ (Golubov, 1950, s. 114)

V kapitole XXI se první armáda blíží k Rudni a nalevo od ní táhne druhá armáda k osadě Katani a k Pořečí. Autor píše, že i když byla deštivá a mlhavá noc, vládl ve vojsku živý duch, který zde nepanoval nikdy od začátku války. Přes to, že byla tma a hustě přšelo, se vojáci usmívali a vyměňovali si veselé nápady. Autor dále pokračuje, že vojsko toužilo po setkání s nepřítelem a dralo se do boje. (Golubov, 1950, s. 167)

V kapitole XXII autor popisuje Napoleonovu taktiku útoku. Píše, že Napoleon se rozhodl změnit postup svého útoku na Rusko. Klíčový manévr měl spočívat v tom, že se hlavní síly rychle přemístí k vesnicím Rosasně a Chominu, neočekávaně překročí Dněpr a uchvátí Smolensk. Dále autor uvádí, že se francouzská vojska vydala od Dviny k Dněpru. Cesta, po které se vydala, byla tak blátivá, že kromě koní i lidé táhli děla a povozy. Tento pochod způsobil zdržení, které Napoleona velmi znejistělo. Dva dny a dvě noci čekal císař ruský útok, který se ovšem neuskutečnil, a tak Napoleon opět všechny své síly poslal k Dněpru. U vesnic Rosasny a Chominu bylo shromážděno okolo dvou set tisíc mužů. A prvního srpna 1812 Napoleon opouští Vitebsk. (Golubov, 1950, s. 178)

Autor popisuje, že v Rosasně bylo úplné pusto, jakoby vymřela. Život však byl slyšet na řece nedaleko za vesnicí, kde oba břehy hustě pokrývalo francouzské vojsko. (Golubov, 1950, s. 179)

V kapitole XXIV francouzská armáda obklíčila část Smolenska na levém břehu Dněpru a obě křídla obležení se přimkla k sobě. (Golubov, 1950, s. 196)

Autor ani u této bitvy nezapomíná popisovat, jak vypadalo válečné prostředí. *„Smolenské ulice byly ucpány raněnými, umírajícími a mrtvými. Obyvatelé města seděli v kůlnách a ve sklepích. Leckde začínalo hořet – obloha růžověla září požárů a zdála se živou.“* (Golubov, 1950, s. 203)

Smolensk začíná hořet, když Napoleon poručil střílet na město granáty a zápalnými střelami. *„Sloupy plamenů vyšlehly k oblakům. V jasném trpytu slunečních paprsků se valil černý dým požářiště a splyval s modrým dýmem střelného prachu. A tato strašná mračna, jimiž prorážely ohnivé jazyky, pokryla město nachověřialovou září.“* (Golubov, 1950, s. 212)

Autor mimo jiné pokračuje v popisu hořícího města. Zachycuje hrůzu, kterou si obyvatelé museli projít. *„V městských ulicích vybuchovaly granáty a jejich střepy doháněly raněné, kteří šli i lezli podle domů. Dělové koule rozbíjely střechy a zdi, vyhazovaly do výše hromady štěrků, vytrhávaly kameny z dlažby a rozhazovaly trámy dřevěných stropů.“* (Golubov, 1950, s. 213)

Autor objasňuje přemýšlení generálu o Napoleonově snaze dobýt Smolensk, který je již opuštěn. Ruská vojska ustupují od Smolenska. Vojsko chce hledat dokonalou pozici, na které budou moci uvítat Bonaparta. Dále ale mají pochyby, že až se Bonapart zmocní Smolenska, že nebude pokračovat dál a jejich ústup pak bude zbytečný. Jeden z generálů však prohlásil, že pokud Smolensk padne, Bonapart bude postupovat dál. (Golubov, 1950, s. 215)

Autor autenticky líčí prostředí, kde se nacházeli ranění lidé. *„Skladiště, do nichž se dříve ukládal len a konopí, byla zavalena raněnými: před prahy se kalně rděly kaluže červeně zbarvené vody, kterou ranhojiči vylili z umyvadel po vymytí ran. Ze skladišť se ozývaly výkřiky a stény.... Ranění seděli, leželi a stáli. Lékaři s bílými zástěrami, s rukávy uniforem vyhrnutými nad lokty, pobíhali mezi nimi a řádili jako řezníci na jatkách.“* (Golubov, 1950, s. 224)

Autor vystihuje únavu ruského vojska při jeho ústupu. Pěchota usínala v chůzi a uniformy vojáků byly již otrhané. Řemeny na šavli byly zažloutlé. Nikdo toto však neřešil, jedině, na co se kladl důraz, aby pušky byly v pořádku. Dále autor pokračuje: *„Dunění děl na blízku pozvedá ducha, ale z dálky vyvolává skleslost. Nálada vojska byla přesmutná.“* (Golubov, 1950, s. 227)

V románu je také zobrazeno, jak se vojsko při ústupu zbavovalo mrtvých těl, když lazaretní trén zastavil uprostřed lesa u prastarého kláštera. „*Vojáci od lazaretního trénu a klášterní sluhové narychlo kopali hroby – ohromné jámy, z nichž každá mohla pojmout neméně než třicet mrtvol. Jiní vojáci vynášeli nebožtíky z povozů a uvolňovali tak místa pro živé. Vzduch byl plný sténů, výkřiků, proseb a kleteb.*“ (Golubov, 1950, s. 230)

V kapitole XXXI ruské vojsko táboří pod širým nebem na rovných písčitých polích, na nichž se nenacházel žádný strom ani keř. Autor doslova píše: „*Tato pole se zdála pustinou, v níž má býti pohřbeno štěstí a sláva ruských zbraní.*“ (Golubov, 1950, s. 254)

Objevují se zde také ranění koně, kteří čekají na smrt hladem. Celé to doprovází zapáchající vzduch nad polem. Vojáci byli vyhublí a nebylo mezi nimi slyšet žádné písničky ani veselé rozhovory. (Golubov, 1950, s. 254)

Jedna z postav románu, šikovatel Brezguna, vzpomíná na již prošlé střety s Napoleonem u městečka Kremži a u města Amstettenu. K závěru, kdy vzpomíná i na to, jak byl pod Bonapartovým náparem posedmé raněn, dodává: „*Ech, junáci moji! Voják těžko může vědět, zda je vlasti víc třeba jeho života či jeho smrti, ale jedno je jisté: k slavné smrti se musí voják připravovat celým svým životem...!*“ (Golubov, 1959, s. 259 – 260)

V XXXII kapitole se objevuje ruský vojevůdce Kutuzov, kterého ostatní generálové oslovují jako „Vaší Jasnost“. Téměř všem generálům ruské armády byla známa moudrost Kutuzova, ne však všichni zaujímali k jeho počínání kladný vztah. Dále autor pokračuje: „*Kutuzov sice dával přednost tomu, že neriskoval, ale jeho rozvážnost byla smělá a podnikavá, jeho plány byly veliké a i jeho na pohled nejmenší podniky směřovaly ve své perspektivě k převelikým důsledkům.*“ (Golubov, 1950, s. 274)

V kapitole XXXV podplukovník Davydov posílá Bagartionovi dopis, kde píše, že jeho duše už je umořena každodenním ústupem. Dále píše o tom, že Francouzi už dávno zachvátili vnitřek Ruska a pokud by bylo nutné zemřít, chtěl by zemřít pod svobodnými prapory své vlasti. Uvádí, že nepřítel jde cestou, která je na délku nadmíru dlouhá. Francouzská vojska se táhnou od Smolenska ke Gžati. Konstatuje, že na jih od této cesty je volná Rus, která je vhodná pro pohyb nevelkých vojenských oddílů. Davydov tedy přichází s návrhem, zda by nebylo dobré rozdělit vojska na menší oddíly a poslat je do středu vojenských zásobovacích oddílů, které jedou za Bonapartem. Svou

myšlenku odůvodňuje tím, že pokud by byla francouzská síla příliš velká, útočníci by za sebou měli dostatek prostoru, aby unikli. Pokud by však byli silnější ruská vojska, zničí nemálo prostředků, z nichž francouzská armáda žije a zmocní se proviantu. Dále píše: „*Naše země není tak bohatá, aby jen ta její část, která leží při cestě, mohla uživit dvě stě tisíc Francouzů.*“ (Golubov, 1950, s. 284-285)

Poté v této kapitole ruské armády postupují k Borodinu. Autor píše: „*Vojáci šli se svěšenými hlavami. Blízkost Moskvy působila, že srdce jim tloukla znepokojeně a bojácně. Francouzové den co den a od hodiny k hodině troufaleji a hrozněji dotírali na zadní voj.*“ (Golubov, 1950, s. 288)

Autor uvádí, že Kutuzov chtěl svést bitvu u Borodina. Měl k tomu několik důvodů. Tvrdí, že počtem vojáků byla sice ruská armáda slabší, ale byla silnější netrpělivostí, s níž očekávala boj o Moskvu. Francouzi sršeli pýchou, že pronásledují Rusy, a tak už bylo potřeba naučit je úctě k ruskému národu. Kutuzov věděl, že boj byl již nezbytný a další vyhýbání se mu by mělo tragické následky. Kutuzov nebyl příliš přesvědčen, že by se mu Napoleona podařilo porazit a odehnat od Moskvy. Věděl, že i kdyby se náhodou podařilo Napoleona přemoci, cena za toto vítězství by byla příliš vysoká. Uvádí, že i kdyby ruská a francouzská vojska utrpěla stejné ztráty, tak by i poté byla nepřátelská vojska dvakrát silnější než ruská. Stalo by se tak proto, že by Napoleon ustoupil, připojil by k sobě vojska, která se vyskytovala vzadu, a poté by mohl znovu zaútočit na Kutuzova trojnásobnými silami. I kdyby ruská vojska Napoleona porazila, stejně by musela opustit a vydat Moskvu, protože by se stala dvakrát slabší než vojska nepřátelské strany. Autor dále pokračuje, že i polní maršál byl přesvědčen o tom, že jeho armáda nemůže být poražena a, že jejich odpor proti Francouzům u Borodina bude nemilosrdný a krutý. Za tímto cílem se rozhodl svést bitvu, i když si byl vědom toho, že tato bitva bude mít za následek velké ztráty na lidech a že bude muset Moskvu vydat. Hlavní své naděje však vkládal do ruské zimy, která dokáže být velmi krutá, a do domobrany ruského lidu. Kutuzov a Bagration věděli, že musejí zvítězit nad Francouzi, ale každý z nich si pod slovem „vítězství“ představoval něco jiného. (Golubov, 1950, s. 292) Autor jejich představy líčí takto: „*Kníže Petr Ivanovič – přímou a úplnou porážku Francouzů na bojišti, Michajlo Larivonyč – kladení takového odporu francouzskému náporu, aby ani opanování Moskvy nepomohlo nepříteli nahradit ztrátu utrpěnou na bojišti. Bagration snil o tom, jak „velká armáda“ bude naráz zničena. Kutuzov počítal jen s tím, že nenapravitelně podlomí její ofenzivní sílu, a její zničení odkládal na zimu.*“ (Golubov, 1950, s. 292)

V díle můžeme najít i zajímavá přirovnání jako třeba: „*Pokud mohu soudit, francouzské vojsko se podobá zápalné raketě: jestliže raketa v letu nezapálí, sama ve vzduchu praskne.*“ (Golubov, 1950, s. 300)

V díle je zmínka i o ruském básníku Žukovském, který se účastnil bitvy u Borodina a o jeho rozsáhlé básni s názvem „*Pěvec v táboře ruských vojáků*“ (Golubov, 1950, s. 305) Tato báseň opěvuje ruské vojevůdce a Žukovskij se v tomto románu chlubí jedné z postav jménem Travin, že už má hotovou strofu o nejjasnějším a začne ji Travinovi přednášet. „*Náš dobrý vůdče, buď ti čest, // reku pod šedinami! // Jak mladík vichr, bláto cest // i práci sdílí s námi...*“ (Golubov 1950, s. 305) Dále Žukovskij pokračuje strofou o Rajevkém, jak vedl do boje u Saltanovky své dva syny. „*Rajevskij, naše slávo dnes, // čest tobě! Před řadami // hrud' proti zbraním první nes, // dva syni šli s ním sami.*“ (Golubov, 1950, s. 305) Pokračuje o Platovovi. „*Čest tobě, atamane náš, // Platove veliteli! // Zbraň čarovná, již v ruce máš, // je hrozná nepříteli.*“ (Golubov, 1950, s. 306) Jako poslední v tomto díle má sloku o ruské slávě. „*Slovaniů vůdci, buď vám čest! // Proved'te vyhubení! // Vlast volá k vám o pomsty trest, // svět celý o spasení!*“ (Golubov, 1950, s. 306)

Celý román doprovázejí tvrzení, která kladou důraz na lásku k ruské zemi a vyobrazují oddanost ruských vojáků a vojevůdců k ní. „*Má nesmrtelnost spočívá v tom, aby věčně žilo Rusko! A proto, aby žilo, jsem ochoten...chci zítra umřít!*“ (Golubov, 1950, s. 323)

V kapitole XL je vylíčena atmosféra před bitvou. Autor uvádí: „*Den dvacátého šestého srpna roku tisícího osmistého dvanáctého začínal mírným, veselým a radostným jítrem.*“ (Golubov, 1950, s. 324) Bylo ticho. Dle autora takové ticho v přírodě bývá obvykle před bouří. Smysl tohoto klidu byl v tomto případě jasný, vojsko očekávalo boj. Právě proto, že bylo ráno tak krásné a čisté, boj se vojsku zdál obzvláště nutným. (Golubov, 1950, s. 324)

Je zde vyobrazena atmosféra před útokem. „*Řady se srážely a rozestupovaly jako při cvičení. Blýskaly se šavle a bodáky, třpytila se ústí dělových hlavní a to vše bylo ovinuto obrovskou duhou, ležící na zemi. Hřmění dělostřelby už nesplývalo v jednotvárné dunění.*“ (Golubov, 1950, s. 325)

V tomto románu, stejně jako v Tolstého eposeji *Vojna a mír*, má Napoleon rýmu. Autor se zmiňuje, že Napoleon byl nemocen a tato nemoc působila na jeho srdce a hlavu. Díky tomuto oslabení se nemohl soustředit na to, co bylo v tomto střetu u Borodina hlavní. Před svými generály chtěl svůj stav utajit, a tak činil určitá opatření.

Několikrát prohlásil, že svůj tah na šachovnici ještě neudělal a tedy ještě nic není jasné. Neměl však promyšlený žádný tah. (Golubov, 1950, s. 344)

V bitvě na borodinské pláni byl Bagration zasažen do nohy. V románu je tato událost popsána takto: „*Noha bezvládně zůstala viset u třmene – pod kolenem, tam, kde se zahýbá blyštivá holinka jezdecké boty, trčely červené chumáčky svalů a ostré roztržené konce bílých kostí. A na boku Bagrationova koně se také rděla skvrna. Vystupovala z ní pára – krev knížete Petra Ivanoviče byla horká. Skvrna se každým okamžikem zvětšovala.*“ (Golubov, 1950, s. 353)

Olferjev posílá dopis, ve kterém se zmiňuje o bitvě a o situaci po ní, své sestře. S hrůzou píše: „*Celou první polovinu dne šestadvacátého srpna jsem nevyšel z toho pekla. Co to bylo! A už mi chybějí slova. Bili jsme se tak, jako by každý sám měl dobyt vítězství. My a naši nepřátelé jsme se bili tak, armády se roztrhly jedna o druhou! Zakusili jsme v těch chvílích všechno, k čemu člověka může povznést statečnost. Není obětí ctihodnějších, než byly ty, které jsme přinesli své lásce k vlasti. Její obraně jsme posloužili pohrdáním smrtí, trpělivostí a neoblomností: a je ováta nesmrtelnou slávou borodinská pláň!*“ (Golubov, 1950, s. 356)

Olferjev dále líčí smutnou podívanou, kterou měli možnost zahlédnout mezi Borodinem a Možjskem. Tisíce mužů mělo zmožené a krvavé obličejy a zmateně hledalo své pluky. Olferjev píše: „*Tlumoky, trén, nekonečný řetěz povozů s raněnými – to vše se tísnilo a mačkalo a pohybovalo se kupředu v nespořádaném davu. Všeobecná malomyslnost po nejružovějších nadějích, chmurné ticho po borodinském hřmění, tupá lhostejnost po slavnostních pocitech, které otřásly duší, to panovalo na této cestě. Obloha byla šedá, tmavá. A drobný, řídký déšť jako by oplakával ruské neštěstí.*“ (Golubov, 1950, s. 359)

Dopis pokračuje, že bylo poledne, když dorazili s vojsky do Moskvy. U brány stálo pouze několik strážníků-invalidů, ulice byli pusté a okenice domů zabeďněny. Uvádí: „*Z města se táhly k bráně vojenské vozy i povozy s raněnými i soukromé ekvipáže – kočáry, velké cestovní povozy, lehké kočáry. Měšťané jeli také na vozech nebo šli prostě pěšky, s malými vaky na zádech.*“ (Golubov, 1950, s. 360)

Je jasné, že Rusko musí opustit a vydat Moskvu, a proto vojsko i s raněným Bagrationem odjíždí z Moskvy pryč. Při odjezdu kníže Bagration prohlásí: „*Aljošo, zbytečně mě odvážíš, duše má...*“ „*Pročpak, Vaše Jasnosti?*“ „*Musím zahynout, neboť i má vlast hyne.*“ (Golubov, 1950, s. 360)

Při odjezdu z Moskvy popisuje Olferjev jak spatřili zadním okénkem z kočáru hořící Moskvu. Popisuje to sestře v dopise takto: „*Oblaka růžověla, rudla, nabývala nachového odstínu a konečně splynula v ohromnou zář, kterou se tu a tam prodíraly obrovské plameny. Moře ohně se rozlévalo po obzoru, za nímž ležela Moskva.*“ (Golubov, 1950, s. 363)

Svůj dopis Olferjev zakončuje vírou, že záře požárů Smolenska a Moskvy osvětlí jejich cestu k Paříži a že dojde k pomstě. Poslední slova patří Moskvě, která zní: „*A Moskva? Vstane z popele krásná, bohatá, navěky ozářená novou slávou velkých obětí. Nezapomene dnů žalu a zpustnutí, aby se jimi pyšnila. Pochopil jsem, že její požár je dílem několika málo lidí, ale že myšlenka na tento požár patří všem. Pomstu, sestro má. Pomstu!*“ (Golubov, 1950, s. 364)

Orferjev i jeho sluha Battagliu lžou Bagrationovi, který se zotavuje ze zranění z borodinské bitvy, když se ptá, v čích rukou je Moskva. Vědí, že kdyby řekli pravdu, pána to skolí, protože Bagration tvrdí: „*Ne, na ránu neumřu, ale ...na Moskvu!*“ (Golubov, 1950, s. 369)

Ke konci románu se však stejně kníže Bagration dovídá, že v Moskvě jsou francouzská vojska a nakonec dvacátého září umírá po dlouhé a bolestivé agonii. Autor píše: „*Sněť, která se otevřela na noze, přetrhla dlouhý růženec bojových dnů. Bylo podivné, že tento neobyčejný muž přece jen umřel, když žil tak, jako by měl ne jedno, nýbrž tisíce těl a právě tolik duší a srdcí.*“ (Golubov, 1950, s. 372)

Autor tento román zakončuje epilogem, který pojednává o jaru roku 1839 a o generálu Děnisu Vasilijeviči Davydovi, který skutečně žil a účastnil se napoleonských válek. Od války uplynulo již dvacet sedm let a Davydov se vzhledově hodně změnil. Je tu uvedena i generálova báseň, kterou pojmenoval „*Voják stěží*“. „*Ne, braši, ne! Je voják stěží, // kdo ženu má a děti šest // a na peci už rád si leží // a kořaličce vzdává čest!...*“ (Golubov, 1950, s. 374) Davydov psal vzpomínky a verše, psal dopisy vzdáleným přátelům a vyprávěl dětem o slavných činech svého partyzánského oddílu. Vedl již klidný život. V srpnu roku 1837 bylo oslavováno pětadvacáté výročí borodinské bitvy. Na pláni se shromáždilo několik vojsk a sám car Mikuláš vykonal slavnostní přehlídku. Vojsko po několik dnů předvádělo a napodobovalo celý průběh bitvy. Tehdy právě přišel Davydov se svým plánem převézt na borodinskou pláň ze vsi Sim tělesné pozůstatky knížete Bagrationa. Car s tímto návrhem souhlasil. Ale všechno trvalo příliš dlouho, i když Davydov neustále psal do Petrohradu, aby celý proces urychlil. Ministerstvo financí však odkládalo povolení částky nutné k převozu

pozůstatků. Ministerstvo vojenství dlouhou dobu neurčilo oddíl, který by byl vhodný, aby doprovázel tělesné pozůstatky, a přitom do léta roku 1839 a do odhalení pomníku, u kterého měly být do země uloženy ostatky knížete Bagrationa na borodinské pláni, zbývaly pouhé dva měsíce. Davydov byl z celé situace zoufalý. Na konci epilogu, když už k Davydovi přijíždí náčelník štábu šestého pěšího armádního sboru, aby mu oznámil, že dojde k eskortování těla knížete Bagrationa, dostává Davydov mrtvici a umírá. (Golubov, 1950, s. 374 – 377)

4.2 Dostaveníčko s Bonapartem (1983)

Tento román je dílem ruského autora Bulata Okudžavi.

Autor knihy *Ruská moderní literatura 1890-2000* píše o tomto románu: „V románu *Svidanije s Bonapartem* (1983, *Dostaveničko s Bonapartem*, 1986) je období napoleonských válek nazíráno z hlediska šlechtických sídel a moskevských paláců, je to více pokus proniknout do dobové atmosféry než do válečných událostí.“ (Hrala, 2007, s. 625)

Ve *Slovníku ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů* je napsáno, že se jedná o: „poněkud manýristické líčení odehrávající se za francouzské invaze do Ruska roku 1812, navazující řadu historických paralel.“ (Pospíšil, 2001, s. 442).

Kniha se skládá ze čtyř dílů, které pojednávají o době, kdy se Napoleon se svou armádou vyskytoval v Rusku, z různých úhlů pohledu. První díl se jmenuje *Své životopisné vzpomínky generálmajora v záloze Nikolaje Opočinina, bývalého velitele Moskevského mušketýrského pluku*. (Okudžava, 1986, s. 9). Druhý díl nese název *Bolestné vzpomínky Louisy Bigardové na dny dávno minulé*. (Okudžava, 1986, s. 105). Třetí díl je *O tom, co k stáru uvízlo v paměti*. (Okudžava, 1986, s. 173). Čtvrtý díl nemá název, ale skládá se z dopisů a zápisů z deníků postav románu.

V prvním díle kníže Nikolaj Opočinin chce uspořádat hostinu pro Bonaparta na svém panství a oslavit jeho genialitu. Často o této hostině sní a mluví. Myslí si, že během honosného oběda se situace obrátí a Rusko, které je na ústupu, se Francouzům postaví. Vyjadřuje se o hostině: „Až bude probíhat krátká, leč opulentní hostina, má vlast tonoucí v krvi se zhluboka nadechne, rozepne mohutná křídla, probudí se: generálové v sobě potlačí zoufalství: ruští vojáci zvolají „hurá!“ a pak už všechno se dá do pohybu opačným směrem.“ (Okudžava, 1986, s. 11) Opočinin zde popisuje své myšlenky, které se mu honí hlavou o hostině, kterou chce pro Napoleona uspořádat, a

vede sám se sebou dialog. „*Když mi tato idea poprvé bleskla hlavou a já ji s pitvorným smíchem vyslovil, nikdo mě neodsuzoval, nikdo nevykřikl: „Cože, francouzský císař že by usedl za váš oválný stůl?!“ A proč by sakra neusedl? Proč, když mohl náš ruský car klidně přenocovat na slámě ve sprosté vesnické chalupě na břehu smaragdového Zlatého potoka?*“ (Okudžava, 1986, s. 15)

Opočinin představuje i hudební nástroje, které budou doprovázet hostinu. Jedná se o šalmaje, lovecký roh, buben, tympány, pikolu, altovou flétnu, hoboj, fagot a klarinet. Tyto nástroje mají co nejmajestátněji vyjádřit bol Opočinina, jeho extázi, jeho děs a jeho hrdost u dostaveníčka s Bonapartem. (Okudžava, 1986, s. 24)

Ne všem se však nápad Opočinina pohostit Bonaparta líbí a berou tuto jeho ideu jako zradu vůči Rusku. Soused Opočininovi vyčítá jeho náklonnost k Bonapartovi. „*Já vím, že poklonkujete Bonapartovi, že ho považujete za génia a d'as ví, co na něm ještě vidíte... ale v mých očích je to nepřítel, uchvatitel, otrásající samotnými základy našich tradic. Pošlapává pro nás posvátnou půdu, rozsévá smrt... a vzpouru.*“ (Okudžava, 1986, s. 28)

V románu je vyobrazena důvěra v boha, v ruskou armádu a v její generály, když francouzská vojska překročí řeku Němen. Opočinin říká: „*(...), a taky jsou tu ty nekonečné vzdálenosti, jen si uvědomte, jaká dálka nás dělí od Němenu. A tu armádu, jakou máme! A Čičagova! A Miloradoviče! A Bagrationa! A husry! A těžkou artilérii!...*“ (Okudžava, 1986, s. 37)

V knize se o Napoleonovi vyjadřují jako o Korsičanovi. „*Korsičan postupoval fantasticky rychle. Nestačili jsme se divit. Vzdálenost mezi ním a Lipenkami se zkracovala.*“ (Okudžava, 1986, s. 38)

Na seznamu jídel, která by měla být při hostině podávána, je vařený jeseter, vodka, zelňačka, jelení maso a pohanková kaše.

Opočinin přemýšlí i o zahajujícím projevu, který má být pronesen u oběda s Napoleonem. Začíná slovy, která vzdávají poctu Bonapartovi. „*Pánové! Dovolte mi, abych zde mezi svými penáty vzdal hold vašemu válečnému geniu. (...).*“ (Okudžava, 1986, s. 69).

V knize se Opočinin vyjadřuje o francouzských vojácích jako o evropských kočovnicích. Odůvodňuje to: „*Jsou to šílené vzdálenosti, co urazila tahle horda evropských kočovníků (oni skutečně nejsou nic než kočovníci – harcuji přece už tolik let!), jen aby vyhověla vrtochům svého zakrslého génia s patkou do čela.*“ (Okudžava, 1986, s. 94)

Hrdina tohoto vyprávění Opočinin, který přišel ve dřívějším střetnutí s Bonapartem o nohu, který vychovával syna svého bratra Timku a který celou dobu vzpomíná na svou celoživotní neopětovanou lásku k dívce jménem Barbara, nakonec umírá.

Druhý díl je napsán z pohledu Louisy Bigárdové, která je původem Francouzka, ale už několik let žije v Rusku. Louisa popisuje začátek roku 1812, kdy se z Petrohradu přestěhovala do Moskvy. I přes svůj francouzský původ, se Louisa cítila Ruskou. Když Francouzi vtrhli do Ruska a blížili se k Moskvě, popsala Louisa její vztah k nim. „*Pocítila jsem ke svým krajanům nepopsatelný, až fyzický odpor při pouhé myšlence, že se odvážili narušit dosud tak blahodárný klid a mír.*“ (Okudžava, 1986, s. 116)

Louisa se během svého vyprávění, když se Francouzi závratnou rychlostí blíží k Moskvě, dostává do domu Opočinina, kde se stará o nemocného Timku.

Je zde opět popsána víra v ruské vojsko a v jeho generály, když se Timka ptá Louisy, zda si myslí, že Napoleon dobude Moskvu. Louisa mu na to odpovídá: „*Samozřejmě že ne, naše armáda se mu postaví na odpor a zabráni mu vtom.*“ (Okudžava, 1986, s. 118)

Na slova Louisy ovšem nedojde a ruské vojsko začne ustupovat. Louisa popisuje, jak se Moskvou táhne ustupující ruská armáda. Ve dne v noci kolony projížděly městem a do nich se přimotávaly zbytky Moskvanů, kteří odcházeli z města. (Okudžava, 1986, s. 120)

Poručík Prjachin si vzpomíná, jak spatřil Napoleona po dobytí Moskvy. „*Poznal jsem toho muže okamžitě – byl to Napoleon. Mířil k Borovické bráně. Vzpomínám si ještě, jak mě překvapilo, že odnikud není slyšet radostný jásot, hudbu a jiné průvodní znaky patřící k dobytí města, (...).*“ (Okudžava, 1986, s. 129)

Objevuje se i zmínka o hostině, kterou chtěl Opočinin pro Bonaparta přichystat. Timka, Opočininovi, nevěří, že to jeho strýc myslel s tou hostinou vážně, a tvrdí: „*Můj strýček je při vši své dobrotě velký fantasta. Ten nápad se slavnostním obědem je prostě jen zoufalá a bezmocná hra.*“ (Okudžava, 1986, s. 135)

Do obydlí, kde se Louisa s ostatními nachází, poté co museli kvůli požáru opustit dům Opočinina, přišel francouzský voják. V tomto úryvku je zobrazena důvěra Francouzů v jejich sílu a neporazitelnost, když francouzský voják se vyjádřil o sobě i jako o vítězi. Voják se obořil na obyvatele domu se slovy: „*Sháním boty. Z těchhle mi toho moc už nezůstalo, vidíš? A vítěz přece nemůže chodit bos.*“ (Okudžava, 1986, a. 135)

V románu se objevuje i ironický humor namířený proti nepříteli, který hrdinům ulehčuje celou tuto situaci, v níž se nacházeli. Poručík Prjachin řekl panu Menderovi, kterému voják odcizil boty, že by ho na jeho místě zabil. Timka na to reaguje slovy: „*To se nedělá zabíjet člověka, který se přišel přezout.*“ (Okudžava, 1986, s. 136)

Louisa líčí hořící Moskvu. „*Moskva hořela. V paprscích vycházejícího slunce popraskávaly bělavé plameny, kouřily černé rozvaliny a po bulváru se hnala vychrtlá splašená stará herka.*“ (Okudžava, 1986, s. 137)

Nakonec, když se Francouzi stahují z Moskvy a Ruska, odjíždí i Louisa, kterou Rusové, i když se ničím neprovinila a stála při ruském národu, fyzicky napadli na ulici za její francouzský původ.

Třetí díl pojednává o vzpomínkách slečny Barbary, do které byl Opočinin zamilovaný. Barbara líčí svůj život a pohled na události, které se staly před Napoleonovým tažením do Ruska a během něj. Ovšem hlavním motivem tohoto dílu je její láska k Svěčinovi, kterého na začátku dílu políbila.

Díl začíná vraždou cara Pavla, kterou lidé v ulicích oslavovali. „*A tak se všichni vyhrnuli do Moskevských ulic, hned jak se k nám ta zpráva donesla, chovali se jako pomnutí, běhali o závod z místa na místo, tváře červené od březnového mrazu, polí šampaňské – kupci a čeládka vodku – a hubičkovali se, až to mlaskalo, (...).*“ (Okudžava, 1986, s. 175) Taky Barbara propadla tomuto šílenství, během něhož došlo právě k polibku mezi ní a Svěčinem.

Barbara vzpomíná na události osm let před polibkem se Svěčinem i na hořící Moskvu roku 1812. Moskva dle Barbary ještě před požárem překypovala velkým množstvím energie. Když Moskva hořela, Barbara o ní tvrdila: „*Dokonce i tehdy, když Moskva ve dvanáctém roce hořela a zdála se odsouzená k nejhoršímu a bezmocná, pořád v ní cosi ještě vřelo, něčím překypovalo, takže ani my jsme neměli chvíli klidu a vlny její tragédie na nás dorážely všude.*“ (Okudžava, 1986, s. 198)

Objevuje se zde i rozhovor mezi Barbarou a Svěčinem o Bonapartovi, ale neklade se na něj až takový důraz, protože Barbara během něj myslela hlavně na to, že díky rozdílným názorům na Bonaparta se jejich sblížení se Svěčinem zase oddálí. (Okudžava, 1986, s. 199)

Barbara v tomto díle také vzpomíná na odchod Francouzů z Moskvy „*Překvapilo mě, že francouzská vojska míří směrem od Moskvy, Kolona se sotva vleka. Tváře ponuré. Mnozí vojáci v obvazech. V jejich řadách panovalo mlčení, jen kola vozů s děl skřípala a trapně pocinkávaly ostruhy. (...). A zanedlouho se vrátili špehové a*

přinesli zprávu, že Moskva už má od Francouzů pokoj, protože napoleoni udělali čelem vzad a namířili si to opačným směrem.“ (Okudžava, 1986, s. 205)

Ve čtvrtém díle se objevují dopisy, které posílal Poručík Prachin Timkovi, ale nikdy se nedočkal odpovědi. Tyto dopisy byly psány v roce 1827, tedy už po Napoleonově tažení. Také jsou zde zápisky z deníku Prjachina, z roku 1814, když táhli s ruskou armádou do Francie. Na konci se k Prjachinovi dostává dopis, že se Timofejev ve věku dvaceti devíti let zabil.

Na přebalu knihy se vyskytuje vyjádření k tomuto románu, které zní: *„Dostaveníčko s Bonapartem opět svébytně a tentokrát v největších hloubkách, navazuje na autorovu poezii, současně však prohlubuje i historii inspirovaný obraz, (...). Rozloha napoleonských válek a ruského tažení poskytuje v Okudžavově podání možnost ponořit se do barvitých osudů postav, z nichž každá po svém odráží atmosféru pohnuté doby, a je také příležitostí k aktuálnímu vyslovení zajímavé historické koncepce i reflexi jejích spojitostí s lidskými mravními postoji. Kniha je tedy vstřícná jak čtenářům, kteří milují především bohatý historický děj, tak těm, kteří s to v historii spatřovat živý pramen současnosti“* (Okudžava, 1986).

5 Závěr

Obraz Napoleonova tažení v průběhu války nebo těsně po ní se objevuje hlavně v básních nebo ódách. Jedná se o kratší literární útvary, které mají svou výhodu v tom, že v tak těžkém období k jejich vytvoření nepotřebuje autor tolik času a rychleji se šíří mezi lidmi. Autoři se většinou sami bitev zúčastnili. Tyto básně byly přímou reakcí na válku a reflektovaly spisovatelovy pocity z ní. Dále tyto básně povzbuzovaly ruský národ, oslavovaly jeho hrdiny a vojevůdce. Za úkol měly probudit v lidech víru v porážku nepřítele.

Díla, která vznikala po skončení napoleonských válek v Rusku, pomalu měnila svůj charakter. V literatuře se začaly objevovat několika set stránkové romány nebo kratší povídky, v kterých se tato tematika odrážela. Autoři zabývající se tímto tématem, už se ve většině případů válek s Napoleonem sami nezúčastnili. Informace čerpali z historických pramenů nebo z vyprávění lidí, kteří zažili bitvy proti Napoleonovi na vlastní kůži. V románech z tohoto období se povětšinou objevuje dějová linie, která se odehrává na pozadí napoleonských válek. Nejvíce se v této linii vyskytují rodiny, na jejichž osudy má válka dopad. Členové těchto rodin zažívají lásku, naději a strach o své blízké. V některých případech je hlavní děj pouze vsazen do období vlastenecké války. To je patrné například u M. Zagoskina, kde dominuje především vztah mezi Polinou a Roslavlevem a napoleonské války tento příběh pouze doplňují.

V jiných případech, jako je třeba Tolstého *Vojna a mír*, můžeme sledovat propracovanější obraz Napoleonova tažení, kdy hlavním cílem je poukázat komplexně na celou tuto válku a na život především vyšší společnosti v této době. Tolstoj se zde snaží vyobrazit válku podle historických faktů. Román reflektuje nejen Napoleonův vpád do Ruska, ale i celé jeho tažení po Evropě. Objevuje se naděje, že velké události, které Napoleon ve Francii rozpoutal v důsledku Velké francouzské revoluce, by mohly mít vliv i na reformy a na změnu politické situace v Rusku. Některé postavy románu aspoň ze začátku Napoleona obdivují a vidí ho jako stěžejního hybatele změn nejen ve Francii, ale i v Evropě. Podle Tolstého jsou to hlavně samotní lidé, kteří jsou zásadní hnací silou všeho historického dění. V románu se objevuje autorovo zamýšlení nad příčinami a důsledky této války. Celý román má vést k přehodnocení lidských a morálních hodnot a poukázat na nesmyslnost války.

V tomto období se objevují i autoři, kteří se lehce zmiňují o Napoleonově tažení ve svých dílech, jen aby lépe čtenáři objasnili hlavní dějovou linku příběhu. To můžeme najít třeba v *Lovcových zápiscích* od I. S. Turgeněva.

K tématu Napoleonova tažení se vracejí i autoři ve 20. století. V jejich románech se vyskytují podobné rysy jako v předešlé literární tvorbě, která se zabývá napoleonskými válkami. Jde především o víru v neporazitelnosti ruského národa a o oslavování ruských generálů.

V dílech, která vznikala ve 20. století, se však autoři nesnaží zobrazit ani tak samotné období Napoleonova tažení, jako spíše vyjádřit se k době, kdy dílo vzniklo.

Sergej Golubov psal svůj román v období 2. světové války. Smrtí knížete Bagrationa, který umírá po zjištění, že Moskva byla vydána Francouzům, chce autor poukázat na to, že by sovětsí vojáci měli raději položit svůj život za vlast, než aby ji vydali Hitlerovi. V tomto románu jsou sice popisovány válečné události, ale už ne s tak propracovanou historickou přesností, o jakou se snaží Tolstoj.

Bulat Okudžava napsal svůj román *Dostaveničko s Bonapartem* v 80. letech. 20. století. V této době má celý svět za sebou již dvě světové války, které byly plné krveprolití, bolesti a utrpení, a ani budoucnost nevypadá na to, že by se měla obejít bez válečného konfliktu. V důsledku neklidného 20. století plné válečných střetů, se ve společnosti objevuje morální disharmonie. Okudžava chce svým románem ukázat na to, že hlavním úkolem lidstva je ukončení veškerých válečných konfliktů a nastolení klidu a harmonie. Podobné prvky můžeme najít u Tolstého v jeho románu *Vojna a mír*. Bulat Okudžava se snaží upozornit na to, že lidé by neměli umírat během válek, ale spíše najít způsob, jak se válečným střetům vyhnout, a žít v míru. V románu to můžeme vidět u generála Opočinina, který sní o záchraně světa před škodlivým válečným geniem Bonapartem. Válka v tomto románu není skoro vůbec zobrazena. Tento román je spíše zaměřen na atmosféru tehdejší doby než na válečné události.

6 Seznam použité literatury

- GOLUBOV, Sergej Nikolajevič. *Bagrations*. Praha: Družstevní práce, 1950, 376 s.
- HONZÍK, Jiří. *Toulky ruskou literaturou: výběr z textů Jiřího Honzíka*. Praha: Národní knihovna České republiky - Slovanská knihovna, 2018, 139 s. ISBN 978-80-7050-702-5.
- HRALA, Milan. *Ruská moderní literatura 1890-2000*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2007, 767 s. ISBN 978-80-246-1201-0.
- JEHLIČKA, Miloslav. *Ruská literatura 19. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 204 s.
- JEHLIČKA, Miloslav. *Aby se literatura stala inspirací: ruská literatura očima Miloslava Jehličky*. Praha: Karolinum, 2006, 85 s. ISBN 80-246-1298-4.
- KŠICOVÁ, Danuše. *Ruská literatura 19. a začátku 20. století v českých překladech: kapitoly z dějin literárních vztahů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 310 s.
- LERMONTOV, Michail Jurjevič. *Borodino*. Praha: V. Pour, 1941, 1 sv.
- OKUDŽAVA, Bulat Šalvovič. *Dostaveníčko s Bonapartem*. Praha: Lidové nakladatelství, 1986, 292 s.
- PAROLEK, Radegast a Jiří HONZÍK. *Ruská klasická literatura: 1789-1917*. Praha: Svoboda, 1977, 629 s.
- PUŠKIN, Aleksandr Sergejevič. *Pikovaja dama i drugije povesti*. Moskva: Astrel', [2010], 378 s. Russkaja klassika. ISBN 978-5-17-064363-9.
- POSPÍŠIL, Ivo. *Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů*. Praha: Libri, 2001, 680 s. Slovník spisovatelů. ISBN 80-7277-068-3.
- POSPÍŠIL, Ivo. *Kapitoly z ruské klasické literatury: (nástin vývoje, klíčové problémy a diskuse)*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 176 s. ISBN 978-80-210-7277-0.
- REYOVÁ, Marie-Pierre. *Tragické tažení 1812: Napoleonův vpád do Ruska v novém světle*. Praha: Dobrovský, 2013, 387 s. ISBN 978-80-7306-552-2.
- SVATOŇ, Vladimír. *Epické zdroje románu: z teorie a typologie ruské prózy*. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu, 1993, 139 s. ISBN 80-85778-00-9.
- TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vojna a mír*. Praha: Odeon, 2018, 2 svazky (702; 710 stran). Knihovna klasiků. ISBN 978-80-207-1851-8.
- TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vojna a Mír*. Praha: Vladimír Orel Praha II., 1928, 400 s.

TURGENĚV, Ivan Sergejevič. *Lovcovy zápisky*. Praha: Dobrovský, 2018, 351 s. Knihy Omega. Classic. ISBN 978-80-7585-167-3.

VYDRA, Zbyněk, ŘOUTIL Michal, KOMENDOVI Jitka, HLOUŠKOVÁ Kateřina a Michal TÉRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 499 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2.

БАТЮШКОВ, Константин Николаевич. Выздоровление. *Золотая поэзия: Литературный портал* [online]. GoldPoetry.ru - Литературный портал, ©2007-2019 [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.goldpoetry.ru/batushkov/index.php?p=11>

БАТЮШКОВ, Константин Николаевич. К Дашкову. *Золотая поэзия: Литературный портал* [online]. GoldPoetry.ru - Литературный портал, ©2007-2019 [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.goldpoetry.ru/batushkov/index.php?p=16>

ЖУКОВСКИЙ, Василий Андреевич. Певец во стане русских воинов. *Интернет Библиотека Алексея Комарова* [online]. © 1996-2019: Алексей Комаров [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1376/index.html>

ЗАГОСКИН, Михаил. Рославлев, или Русские в 1812 году. *БигЛиба* [online]. БигЛиба, ©2019 [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <https://bigliba.com/books/547081>

Загоскин "Рославлев, или Русские в 1812 году": краткое содержание. *КРАТКОЕ.ру: Краткие содержания литературных произведений* [online]. Kраткое.ru: SmartMedia.ru, ©2004-2016 [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: https://kratkoe.ru/soderzhanie/zagoskin/roslavlev_ili_russkie_v_1812_godu/page5/